

Хмельницький національний університет
Факультет міжнародних відносин та права
Кафедра міжнародних економічних відносин

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

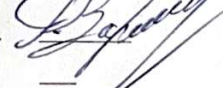
бакалавр
Освітній рівень

Галузь знань 29 Міжнародні відносини
Шифр і назва галузі

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Шифр і назва спеціальності

Спеціалізація Міжнародна логістика та митна справа

На тему «Іноземні інвестиції як драйвер економічного відновлення України після війни»

Виконав: студент 4 курсу, група МЛМС-21-1 Р.О. Зарічний
Підпис Ініціали, прізвище

Керівник: к.е.н., доцент 12.06.25 Л.А. Грицина
Підпис Дата Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:
В.о. зав. кафедри МЕВ д.е.н., професор 12.06.25 Д. М. Васильківський
Підпис Дата Ініціали, прізвище

12 червня 2025 р.

Хмельницький, 2025

АНОТАЦІЯ

Дипломна робота на тему «Іноземні інвестиції як драйвер економічного відновлення України після війни» містить 95 сторінок тексту, 9 таблиць, 16 рисунків, 2 додатки та список використаних джерел із 98 найменувань.

Мета дослідження: дослідити роль іноземних інвестицій у повоєнній відбудові економіки України, визначити ключові чинники їх впливу на економічне зростання, а також проаналізувати сучасний стан, тенденції та перспективи залучення прямих іноземних інвестицій у національну економіку.

Завдання дослідження:

- розкрити сутність і класифікацію іноземних інвестицій;
- визначити вплив іноземного інвестування на економічний розвиток країни;
- дослідити глобальні потоки прямих іноземних інвестицій;
- проаналізувати ринок іноземних інвестицій в Україні, його обсяги, структуру та динаміку;
- визначити можливі напрями активізації інвестиційної діяльності у післявоєнний період.

Об’єкт дослідження: процес прямого іноземного інвестування в економіку України в контексті її економічного зростання та відбудови після завершення повномасштабної війни.

Предмет дослідження: теоретичні, науково-методичні та прикладні аспекти залучення прямих іноземних інвестицій у повоєнну відбудову економіки України.

Інструментарій: у роботі використано науково-теоретичні, аналітичні та практичні методи дослідження, а також економіко-статистичний аналіз, методи порівняння, узагальнення та систематизації даних для вивчення динаміки притоку ПІІ, структури інвестиційного капіталу та діяльності країн-інвесторів.

Ключові слова: прямі іноземні інвестиції (ПІІ), інвестиційний клімат, економічний розвиток країни, інвестиційна привабливість, притік іноземних інвестицій, країни-інвестори, потік ПІІ.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	10
1.1. Поняття, сутність, класифікація та форми іноземних інвестицій.....	10
1.2. Вплив іноземного інвестування на економічний розвиток країни.....	17
1.3. Глобальні потоки прямих іноземних інвестицій.....	21
РОЗДІЛ 2	
АНАЛІЗ ЗМІНИ ПРОЦЕСІВ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	34
2.1. Ринок іноземних інвестицій України: обсяги, структура та динаміка.....	34
2.2. Дослідження впливу російської агресії на бізнес-клімат та інвестиційну привабливість України.....	41
2.3. Особливості державної політики та нормативно-правової бази щодо регулювання інвестиційної діяльності в Україні.....	49
РОЗДІЛ 3	
ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ПОВОЄННУ ВІДБУДОВУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	58
3.1. Програми залучення прямих іноземних інвестицій для відновлення та розбудови економіки України.....	58
3.2. Проблеми та напрями залучення ПІІ в повоєнну економіку України..	71
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК БІБЛОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81
ДОДАТКИ	91

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Нині Україна переживає значні зміни в умовах повномасштабної російської агресії. Зруйнована інфраструктура та промислові об'єкти, логістичні труднощі, зниження купівельної спроможності громадян і невизначеність щодо бойових дій ускладнюють бізнесу планування інвестицій. За даними звітів Світового банку та Міжнародного валютного фонду (МВФ), повоєнна відбудова потребує величезних фінансових ресурсів, яких Україна не може забезпечити самостійно та потребує нових можливостей для розвитку. У такій ситуації покращення інвестиційного клімату та підвищення ефективності інвестиційного процесу є ключовими напрямками національної політики, оскільки вони надають капітал, необхідний для підвищення прибутковості економічних секторів і є пріоритетом для уряду. Завдяки прямим іноземним інвестиціям (ПІІ) стимулюється економічне зростання та покращуються макроекономічні показники, особливо коли вони спрямовані на розвиток ринку та його інфраструктури.

У наукових колах існує значна кількість досліджень, присвячених ролі іноземних інвестицій у відбудові економік постконфліктних країн. Наприклад, дослідження Грегорі В. Х'юза та Річарда В. Кастлінга у статті "Foreign Direct Investment and Post-Conflict Reconstruction" показують, що іноземні інвестиції можуть значно сприяти економічному зростанню та стабілізації в постконфліктних умовах. Вони підкреслюють важливість стабільного політичного середовища та надійної правової бази для залучення інвесторів.

В українському контексті, дослідження Корнієнко А. та Шевченка О. у статті "Вплив іноземних інвестицій на економіку України у повоєнний період" (2023) акцентують увагу на специфічних викликах і можливостях, пов'язаних з інвестуванням в Україну. Автори зазначають, що для залучення іноземного капіталу необхідно покращити інвестиційний клімат, забезпечити верховенство права та боротися з корупцією. Вони також вказують на важливість державної підтримки та співпраці з міжнародними фінансовими організаціями.

Іноземні інвестиції не тільки сприяють економічному зростанню, але й можуть мати позитивний вплив на соціально-економічний розвиток регіонів. В роботах Савчук О. та Коваленка І. ("Foreign Investment and Regional Development in Post-War Ukraine", 2023) розглядається, як інвестиції в інфраструктуру, виробництво та соціальні проекти можуть допомогти відновити регіони, що постраждали від конфлікту, сприяючи створенню робочих місць і покращенню життєвих умов населення.

Андрій В. та Іваненко О. (2022) у своїй роботі "Вплив військових конфліктів на економіку країн: досвід України" вивчають питання проблем залучення іноземних інвестицій у країну та зазначають, що основною проблемою є нестабільна політична та безпекова ситуація. Інвестори зазвичай уникають вкладень у країни, де є високі ризики для їхніх капіталів.

Захаренко Л. та Шевченко Н. (2023) у дослідженні "Інфраструктурні виклики та іноземні інвестиції: перспективи України після війни" наголошують, що руйнування інфраструктури є суттєвим обмежуючим фактором. Інвестори потребують надійної інфраструктури для успішної реалізації своїх проектів, що вимагає значних вкладень у відбудову доріг, мостів, комунікацій та інших об'єктів.

У статті "Global Challenges and Opportunities for Post-Conflict Reconstruction: The Case of Ukraine" дослідники Майкл Дж. Сміт та Тараненко Л. аналізують глобальні тенденції та можливості для України у сфері залучення іноземних інвестицій. Вони зазначають, що інтеграція в глобальні економічні процеси та використання міжнародних фінансових інструментів можуть значно покращити шанси України на успішну відбудову економіки.

Таким чином, актуальність теми роботи обумовлена необхідністю залучення значних фінансових ресурсів для відновлення країни, важливістю створення сприятливого інвестиційного клімату та проведення інституційних реформ після закінчення повномасштабної війни. Дослідження, проведені в цій галузі, надають цінні рекомендації щодо того, як Україна може ефективно використати іноземні інвестиції для відбудови економіки та забезпечення стійкого розвитку в майбутньому.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження ролі іноземних інвестицій в повоєнній відбудові економіки України.

Досягнення мети дослідження передбачає постановку та розв'язання таких **завдань:**

- розкрити сутність та класифікацію іноземних інвестицій;
- визначити вплив іноземного інвестування на економічний розвиток країни;
- дослідити глобальні потоки прямих іноземних інвестицій;
- проаналізувати ринок іноземних інвестицій в Україні: обсяги, структуру, динаміку;
- оцінити вплив російської агресії на бізнес-клімат та інвестиційну привабливість України;
- вивчити особливості державної політики та нормативно-правової бази щодо регулювання інвестиційної діяльності в Україні;
- дослідити програми залучення прямих іноземних інвестицій для відновлення та розбудови економіки України;
- визначити проблеми та обґрунтувати напрями залучення прямих іноземних інвестицій у повоєнну відбудову України.

Об'єкт дослідження: процес прямого іноземного інвестування в економіку України в контексті її економічного зростання та відбудови після закінчення повномасштабної війни.

Предметом дослідження є теоретичні, науково-методичні та прикладні аспекти залучення прямих іноземних інвестицій у повоєнну відбудову економіки України.

Методологія дослідження: для формування методологічної бази дослідження використано попередні науково-теоретичні, аналітичні та практичні публікації, в яких повідомлено про результати роботи з розробки проблеми активізації іноземних інвестицій в економіку країн та їх функціонування на міжнародному ринку інвестиційного капіталу.

Теоретичною основою дослідження є дослідження провідних українських та зарубіжних економістів. Також для дослідження було використано офіційну статистичну інформацію та аналітичні матеріали Державної служби статистики України, Національного банку України та Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД). Дослідження тенденцій участі України в міжнародному ринку інвестиційного капіталу здійснено методами наукової абстракції, аналізу, синтезу та узагальнення, статистичного аналізу.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку бібліографічних посилань використаних джерел. В роботі розміщено 9 таблиць, 16 рисунків та 2 додатки. Список бібліографічних посилань використаних джерел включає 98 найменувань на десяти сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Поняття, сутність, класифікація та форми іноземних інвестицій

Інвестиційний процес лежить в основі функціонування сучасної економіки будь-якої держави, інтегруючи інтереси і ресурси громадян, підприємстві держав для ефективного соціально-економічного розвитку.

При розгляді західної економічної літератури "інвестиції" є одним з найбільш часто використовуваних понять як на мікро-, так і на макрорівні. Проте, трактування цього поняття дуже різне. Багато авторів досліджували це поняття, аналізуючи його сутність, вплив на економіку країн-реципієнтів і взаємозв'язок із глобалізаційними процесами.

Так, П. Самуельсон і В. Нордгаус у своїй книзі "Economics" описують іноземні інвестиції як важливий механізм глобалізації, який сприяє економічному зростанню та розвитку країн. Вони зазначають, що іноземні інвестиції забезпечують трансфер технологій, створюють нові робочі місця і підвищують ефективність виробництва [42, С. 1991-2014.].

У роботі "Public Choice III" Д. Мюлер розглядає іноземні інвестиції з точки зору політичної економії. Він аналізує, як політичні чинники впливають на потоки іноземних інвестицій, і які політики можуть сприяти залученню іноземного капіталу [94].

Д. Даннінг, один з провідних дослідників у галузі міжнародного бізнесу, у своїх працях "International Production and the Multinational Enterprise" та "Multinational Enterprises and the Global Economy" досліджує теорії міжнародного виробництва та роль транснаціональних корпорацій. Він запровадив концепцію "OLI-парадигми" (Ownership, Location, Internalization), яка пояснює мотиви та фактори, що впливають на іноземні інвестиції [41, С. 1628-1639].

Лауреат Нобелівської премії з економіки П. Кругман у своїх роботах, таких як "The Return of Depression Economics and the Crisis of 2008", аналізує вплив іноземних інвестицій на економічні кризи та глобальні економічні дисбаланси. Він також розглядає, як політичні та економічні умови можуть сприяти або перешкоджати припливу іноземних інвестицій [41, С. 1628-1639].

М. Портер у своїй книзі "The Competitive Advantage of Nations" розглядає роль іноземних інвестицій у створенні конкурентних переваг для країн. Він зазначає, що іноземні інвестиції можуть підвищити продуктивність національної економіки через впровадження нових технологій та методів управління [41, С. 1628-1639].

У книзі "The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization" Р. Болдвін розглядає вплив інформаційних технологій на глобальні потоки іноземних інвестицій. Він зазначає, що сучасні технології знижують бар'єри для іноземних інвестицій і сприяють глобалізації економік.

У своїх дослідженнях Покропивний С. використовує **економічний підхід** визначає ПІІ як вкладення капіталу іноземних інвесторів у підприємства на території України з метою отримання контролю над їх діяльністю та отримання прибутку. Він акцентує увагу на довгостроковому характері таких інвестицій та їх впливі на економічний розвиток країни, зокрема через створення нових робочих місць та технологічне оновлення виробництва [12, С.11-27].

Іващенко А.І. у своїх працях розглядає ПІІ з точки зору інституційних чинників, що впливають на їх залучення. Вона підкреслює важливість правового регулювання, політичної стабільності та інституційної якості для створення сприятливого інвестиційного клімату. Малініна також аналізує роль державної політики у формуванні привабливих умов для іноземних інвесторів.

С. Кудряшов розглядає ПІІ в контексті **політичних та економічних взаємозв'язків**. Він зазначає, що ПІІ залежать від політичної стабільності, рівня корупції та якості правової системи в країні. Кудряшов також аналізує вплив міжнародних санкцій та торгових угод на потоки ПІІ в Україну [12, С.11-27].

І. Марченко досліджує ПІІ з точки зору поведінки окремих компаній. Вона вивчає мотиви українських та іноземних компаній щодо здійснення ПІІ, такі як

доступ до нових ринків, зниження виробничих витрат та пошук ресурсів. Марченко також акцентує увагу на стратегічних альянсах та спільних підприємствах як формах реалізації ПІІ [12, С.11-27]. Отже, її підхід до вивчення цього поняття – **мікроекономічний**.

Підхід В. Шевченко – **глобалізаційний**, вона аналізує ПІІ у контексті глобалізації та взаємозв'язків між країнами. Вона розглядає ПІІ як один з ключових механізмів інтеграції України у світову економіку. Шевченко підкреслює значення ПІІ для підвищення конкурентоспроможності української економіки через впровадження новітніх технологій та підвищення продуктивності.

Різні підходи українських науковців до визначення та аналізу ПІІ відображають багатогранність цього явища. Вони підкреслюють важливість ПІІ для економічного розвитку, зростання продуктивності, впровадження нових технологій та інтеграції України у світову економіку. Кожен з цих підходів надає унікальний погляд на ПІІ, дозволяючи комплексно оцінити їх вплив та значення.

Згідно із Законом України «Про режим іноземного інвестування» (ст. 1): «іноземні інвестиції – це цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту» [7].

Аналізуючи різні наукові дослідження щодо трактування сутності поняття «прямі іноземні інвестиції» (див. Табл.1.1), слід розглядати їх як капіталовкладення в закордонні підприємства, яке забезпечує інвестору довгостроковий економічний інтерес через контроль над об'єктом інвестування. Це включає отримання підприємницького прибутку (доходу) та/або досягнення соціальних, інноваційних, економічних та інших видів ефекту.

З розглянутих підходів до визначення поняття «прямі іноземні інвестиції» випливає, що важливою особливістю ПІІ є отримання довгострокових економічних вигод, коли інвестор набуває або зберігає об'єкт капіталовкладень через володіння значною часткою капіталу підприємства.

Наукові підходи до визначення «прямі іноземні інвестиції»

Автор	Визначення поняття «прямі іноземні інвестиції»
Міністерство фінансів України	Довгострокові вкладення матеріальних засобів компаніями-нерезидентами в економіку країни (наприклад, з метою організації і будівництва підприємств).
Закон України «Про режим іноземного інвестування»	Цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту.
МВФ та ОЕСР	Прямі інвестиції визначають як категорію міжнародних інвестицій, здійснених резидентом в одній країні (прямим інвестором) з метою реалізації своєї довготривалої заінтересованості в підприємстві (реципієнту прямих інвестицій), яке є резидентом країни, відмінної від країни місцезнаходження прямого інвестора.
В. Герзанич	Як вкладення капіталу з метою придбання довгострокового економічного інтересу в країні-реципієнті капіталу, яке забезпечує контроль прямого іноземного інвестора над об'єктом розміщення капіталу.
С. Хаймер	Це термін, що описує операцію отримання за кордоном фізичних активів, за якої поточний контроль залишається у багатонаціональної компанії у неї на батьківщині, тобто контроль – це ключовий елемент прямих іноземних інвестицій.
С. Тесля	Це матеріальні і нематеріальні капітали, які вкладають держава, компанія чи підприємець в інші підприємства за кордоном для отримання підприємницького прибутку.
Л. Свистун	До прямих іноземних інвестицій належать як реальні інвестиції, що являють собою довготермінові витрати коштів на матеріальні засоби господарської діяльності, такі фінансові інвестиції – витрати коштів на придбання цінних паперів, та навіть певні кредитні ресурси.

Примітка. Складено автором за даними: Міністерства фінансів України, Закону України «Про режим іноземного інвестування», МВФ, ОЕСР, Свистун Л.А., Мороховець І.О Перспективи іноземного інвестування в економіку України у контексті загроз її економічній безпеці / Л.А. Свистун, І.О. Мороховець // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2020., Герзанич В.М. Основні недоліки та проблеми залучення іноземних інвестицій в Україні // Ефективна економіка. – 2019., Тесля С. М. Організаційно-економічний механізм залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України //Формування ринкової економіки в Україні. – 2020.

У сучасних умовах світова економіка являє собою глобальну систему, що інтегрує національну економіку, яка може функціонувати як єдине ціле. Особливо складним механізмом глобальної економічної системи є міжнародне інвестиційний ринок, на якому фінансові ресурси формуються та перерозподіляються між різними країнами. Класифікація інвестицій здійснюється на основі різних принципів, які визначаються цілями і завданнями менеджменту (див. Табл. 1.2). Більш розгорнуту класифікацію іноземних інвестицій можна розглянути у Додатку А.

Таблиця 1.2

Класифікація міжнародних інвестицій

Класифікація	Види
За інституційною ознакою	Банківські інвестиції Інвестиції небанківських фінансових установ Інвестиції міжнародних фінансових організацій Інвестиції держаних органів Інвестиції транснаціональних корпорацій
За сферами використання	Економічна сфери Політичні інвестиції Соціальні інвестиції Науково-технічні інвестиції Екологічні інвестиції
За режимами оподаткування	Інвестиції, що підлягають загальній системі оподаткування Інвестиції, що оподатковуються згідно пільгових режимів Інвестиції, що підлягають подвійному оподаткуванню
За способом організаційно-правової взаємодії суб'єктів інвестування	Інвестиції, що здійснюються шляхом укладення договору купівлі-продажу Інвестиції, що здійснюються шляхом укладення договору про спільну діяльність Інвестиції, що здійснюються шляхом укладення договору концесії Інвестиції, що здійснюються шляхом внесків у статутний фонд Інвестиції, що здійснюються шляхом одержання позик Інвестиції, що здійснюються шляхом випуску фінансових інструментів
За юрисдикцією суб'єктів	Інвестиції резидентів Інвестиції нерезидентів
За походженням джерела	За рахунок доходів внутрішнього походження За рахунок доходів зовнішнього походження

Згідно із Законом України «іноземні інвестори мають право здійснювати інвестиції на території України у вигляді:

а) іноземної валюти, інших валютних цінностей; валюти, діючої на території України;

б) будь-якого рухомого і нерухомого майна (будівель, споруд, обладнання та інших матеріальних цінностей) та будь-яких пов'язаних з ним майнових прав;в) акцій, облігацій та інших цінних паперів або будь-яких інших форм участі в підприємстві;

г) грошових вимог та права вимоги про виконання договірних зобов'язань, які мають вартість;

д) будь-яких прав інтелектуальної власності, які мають вартість, включаючи авторські права, права на винаходи, торгові знаки (товарні знаки і знаки обслуговування), фірмові найменування, промислові зразки, ноу-хау та інші;

е) права на здійснення господарської діяльності, включаючи права на розвідування, розроблення, видобування або експлуатацію природних ресурсів, надані за законодавством або за договором;

є) платних послуг» [6].

За ступенем контролю розрізняють дві основні форми іноземних інвестицій:

1. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ). Вони передбачають вкладення капіталу у створення або придбання підприємств у іншій країні з метою здійснення контролю над їхньою діяльністю. Основні форми ПІІ включають:

– створення нових підприємств (Greenfield investments): іноземний інвестор створює нове підприємство з нуля в приймаючій країні. Ця форма інвестицій зазвичай пов'язана з великими витратами, але дозволяє інвестору повністю контролювати бізнес-процеси та стратегії розвитку;

– придбання існуючих підприємств (Mergers and Acquisitions): іноземні компанії купують вже існуючі підприємства або зливаються з ними. Це дозволяє

швидко зайняти ринкові позиції, оскільки підприємство вже має певну частку ринку та налагоджені бізнес-процеси;

- спільні підприємства (Joint Ventures): іноземний інвестор та місцева компанія створюють нове підприємство, розподіляючи між собою ризики та прибутки. Ця форма інвестицій дозволяє скористатися місцевим ринковим досвідом та контактами [86].

2. Портфельні інвестиції. Вони передбачають придбання іноземних цінних паперів (акцій, облігацій тощо) без наміру контролювати діяльність компанії. Основні форми портфельних інвестицій включають:

- акції: іноземні інвестори купують акції місцевих компаній, отримуючи право на частку прибутку у вигляді дивідендів, але не мають суттєвого впливу на управління компанією;

- облігації: придбання іноземних облігацій дозволяє інвесторам отримувати фіксований дохід у вигляді відсотків, не беручи участі в управлінні компанією;

- інвестиційні фонди: іноземні інвестори можуть вкладати кошти у місцеві інвестиційні фонди, які вкладають зібрані ресурси у різні проекти та фінансові інструменти, розподіляючи ризики [87].

Іноземні інвестиції є важливим чинником економічного розвитку, що сприяє створенню нових робочих місць, розвитку інфраструктури та підвищенню конкурентоспроможності національної економіки. Різноманіття форм іноземних інвестицій дозволяє країнам приймати найбільш доцільні рішення щодо залучення капіталу, враховуючи їхні економічні та стратегічні пріоритети.

Підсумовуючи дослідження літературних джерел, можна визначити, що іноземні інвестиції – це вкладення капіталу однією країною в економіку іншої країни з метою отримання прибутку або інших економічних вигод. Ці інвестиції відіграють важливу роль у розвитку економік, оскільки вони забезпечують додаткові фінансові ресурси, технології та управлінський досвід. Іноземні інвестиції спрямовані на залучення зовнішнього капіталу для реалізації економічних проектів, розвитку інфраструктури та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

1.2. Вплив іноземного інвестування на економічний розвиток країни

Іноземне інвестування відіграє важливу роль у економічному розвитку країни, оскільки воно сприяє зростанню виробництва, підвищенню конкурентоспроможності та поліпшенню якості життя населення.

Американський економіст Д. Бхагваті у 1978 висунув гіпотезу про те, що обсяг і ефективність надходження ПІІ змінюватимуться залежно від того, дотримується країна стратегії сприяння експорту (EP) чи стратегії імпортозаміщення (IS). Зокрема, він визначає стратегію експорту як таку, яка прирівнює середній ефективний обмінний курс на експорт до середнього ефективного обмінного курсу на імпорт.

Таким чином визначена стратегія EP є торговельно нейтральною або вільною від упереджень. На відміну від цього, стратегія IS є такою, де ефективний обмінний курс імпорту перевищує ефективний обмін ставки на експорт і є упередженням на користь діяльності із заміщення імпорту [79].

Далі Д. Бхагваті стверджує, що в цілому, враховуючи всі інші фактори, що впливають на потоки ПІІ та їхню ефективність, стратегія EP, швидше за все, залучить більший обсяг ПІІ та сприятиме їх більш ефективному використанню, ніж стратегія IS. Суттєвою особливістю стратегії EP є її нейтральність, режим торгівлі EP не створює штучних і тимчасових стимулів для ПІІ. Основним стимулом для ПІІ, який надає режим, є «просте поєднання дешевших витрат і орієнтації на EP».

Багато факторів, що сприяють росту, можуть ініціювати та розвивати для сприяння зростанню через ПІІ. ПІІ давно визнані основним джерелом технологій і ноу-хау для країн, що розвиваються. Дійсно, саме здатність ПІІ передавати не лише виробничі ноу-хау, але й управлінські навички відрізняє їх від усіх інших форм інвестування, включаючи портфельний капітал і допомогу.

Зовнішні ефекти, або побічні, також були визнані основною вигодою, яку отримують приймаючі країни від ПІІ. Загальновідомо, що на технічний прогрес припадає відносно низька частка зростання країн, що розвиваються загалом. Це пояснюється тим, що більшість із цих країн мають відносно низький обсяг людського капіталу. Через відмінності в початкових запасах людського капіталу між

розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, останні обмежені від здійснення інвестицій у дослідження та розробки, які призведуть до генерування нових знань із супутніми ефектами розливу.

Насправді це одне з пояснень спостережуваних моделей торгівлі між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, коли перші експортують висококваліфіковані товари, а другі експортують менш кваліфікаційні товари. Цю прогалину в навичках можна подолати за допомогою ПІІ.

Знання, створені в розвинутих країнах з їх відносно великим людським капіталом, можуть бути передані в країни, що розвиваються, через ПІІ. Слід визнати, що знання, передані країнам, що розвиваються, ймовірно, будуть прерогативою іноземної організації, яка здійснює інвестиції. Але знання та технології можуть передаватись від іноземних фірм до вітчизняних через навчання робочої сили та місцевого управління, а також через зв'язки між іноземними фірмами та місцевими постачальниками компонентів. Крім того, місцеві фірми можуть вчитися, спостерігаючи.

Більше того, сама присутність іноземних фірм в економіці з їх вищими технологічними можливостями може змусити місцеві фірми інвестувати в навчання лише для того, щоб бути в курсі конкуренції. У свою чергу посилення конкуренції з боку місцевих фірм через їхні інвестиції в інновації може змусити іноземні фірми залучати технології та ноу-хау найвищої якості. Загалом, імпортовані навички підвищують граничну продуктивність капіталу в приймаючих країнах і таким чином сприяють зростанню.

З іншого боку, ПІІ можуть бути потужним фактором сприяння зростанню економіки країни. Однак для використання цього потенціалу потрібен сприятливий економічний клімат. За відсутності такого клімату ПІІ можуть бути контр-продуктивними; він може перешкоджати, а не сприяти зростанню та слугувати підвищенню приватної норми прибутку від інвестицій іноземних фірм, надаючи незначний вплив на соціальні норми прибутку в економіці-реципієнті. Через всю неефективність, яку вона породжує, політика ІІІ навряд чи створить економічний клімат, сприятливий для ефективної діяльності іноземних фірм. Поширений фактор і

викривлення ринку продукції, які він вносить, можуть відвернути інвестиції від видів діяльності, у яких країна має порівняльну перевагу. Інвестиції в діяльність, в якій країна, яка не має порівняльної переваги, більш ніж імовірно перешкодить створенню людського капіталу, збільшуючи віддачу від масштабу та побічні ефекти; усі вони утворюють основні інгредієнти економічного зростання.

Присутність іноземних фірм в економіці може стимулювати конкуренцію та генерувати інвестиції в навчання та формування людського капіталу як іноземними, так і місцевими фірмами. Але політика IS, яка обмежує конкуренцію як з внутрішніх, так і з іноземних джерел, навряд чи сприятиме таким інвестиціям, скоріше за все, це сприятиме неефективності X-системи [79].

Контрастуючи з причин, зазначених раніше, політика EP з її акцентом на нейтральності політики, вільній грі ринкових сил і конкуренції створює ідеальний клімат для використання потенціалу ПП для сприяння зростанню. Відсутність штучних бар'єрів для торгівлі, створених політикою, сприяє ефективному розподілу як імпортованих, так і внутрішніх ресурсів, а конкуренція, яку вона породжує, є потужним стимулом для інвестицій у технології та людських навичок. Це також створює клімат для спеціалізації та формування ефекту масштабу.

У цьому контексті доречним є розрізнення між тими факторами, які піднімають економіку з одного рівня зростання на інший, і тими, які генерують зростання або змінюють нахил межі виробничих можливостей. Усунення торговельних бар'єрів у країнах, що розвиваються, створює лише одноразовий ефект рівня, не змінюючи нахилу межі виробничих можливостей.

Однак для цього твердження немає теоретичних підстав. Навіть у традиційній моделі зростання Харрода-Домара зміна ефективності, яка назавжди зменшує співвідношення капітал-випуск, при фіксованій нормі заощаджень збільшить темпи зростання економіки. Лібералізація торгівлі сприятиме ефективності кількома способами. Ймовірно, це сприятиме ефективності розподілу шляхом переорієнтації факторів виробництва на користь секторів, у яких економіка має порівняльну перевагу в торгівлі. Цілком ймовірно просування технологічної ефективності, дозволяючи вибирати методи виробництва, які відображатимуть факторні ресурси

економіки. Це також може підвищити технологічну ефективність шляхом усунення неефективності X-системи, викликаної захистом. Іншими словами, лібералізація торгівлі може сприяти нейтральним технічним змінам [79].

Одним із аспектів таких технічних змін є навчання на практиці. Але, як зазначає Бхагваті, було б нерозумно припускати, що навчання автоматично впливає з діяльності, швидше навчання є функцією діяльності у відповідному середовищі [59]. І ліберальний режим торгівлі на противагу протекціоністському режиму, швидше за все, забезпечить відповідне середовище для навчання. Просте вливання людського капіталу та нових технологій у деформовану економіку не може ані підняти економіку на вищий рівень, ані змінити нахил виробничої функції. Натомість він може служити лише для перерозподілу доходу на користь нових агентів виробництва. Власне, це і є меседж його дослідження щодо ПІІ за наявності обмежень у торгівлі.

Можемо додати, що іноземне інвестування на економічний розвиток країни впливає по-різному (див. Табл. 1.3). З одного боку, ПІІ сприяють економічному зростанню та створенню робочих місць. Адже, іноземні інвестиції часто ведуть до відкриття нових підприємств та розширення існуючих, що створює нові робочі місця. Це допомагає знижувати рівень безробіття та підвищувати доходи населення, що, в свою чергу, стимулює споживчий попит і подальший економічний розвиток.

Також іноземні інвестори часто приносять з собою нові технології та управлінські практики, які сприяють підвищенню продуктивності праці та якості продукції. Це може прискорити технологічний розвиток країни, сприяти впровадженню інновацій та підвищенню конкурентоспроможності місцевих підприємств на глобальному ринку.

Якщо ж говорити про більш негативний вплив ПІІ на економіку країни, так це, в першу чергу, відтік капіталу. Прибутки, отримані іноземними компаніями, часто виводяться з країни у вигляді дивідендів та репатріації прибутку. Це призводить до відтоку капіталу з країни, що негативно впливає на національний платіжний баланс.

Також відбувається значний вплив на вітчизняні підприємства, адже іноземні компанії можуть витіснити місцеві підприємства з ринку завдяки своїм більшим

фінансовим ресурсам, технологічній перевазі та ефективнішому управлінню. Це призводить до банкрутства місцевих підприємств та втрати робочих місць.

Таблиця 1.3

Вплив іноземних інвестицій на економік країн-експортерів і країн-імпортерів

Країна-резидент-експортер		Країна-реципієнт-імпортер	
переваги	недоліки	переваги	недоліки
<ul style="list-style-type: none"> - Зростання прибутку від інвестицій за рахунок перерозподілу капіталу з країни в більш прибуткові закордонні ринки. - Збільшення експорту товарів, обладнання та технологій, що стимулює виробничий процес. - Сприяння інноваційному процесу. 	<ul style="list-style-type: none"> - Високий рівень ризику. - Зниження темпів вітчизняного виробництва. - Міграція робочої сили. - Уповільнення економічного зростання та розвитку країни через виведення капіталу за кордон. 	<ul style="list-style-type: none"> - Прискорюють зростання національної економіки. - Забезпечують надходження сучасних технологій, техніки та обладнання. - Сприяють створенню додаткових робочих місць. - Зміцнюють внутрішню конкуренцію. 	<ul style="list-style-type: none"> - Прибуток інвестора, як частина ВВП, надходить у країну-резидента, що уповільнює економічне зростання країни-реципієнта. - Надходять застарілі технічні засоби та технології. - Існує ризик демпінгу. - Гальмується інноваційний процес. - Рівень оплати праці нижчий за світовий стандарт. - Недостатня конкурентоспроможність веде до руйнування національних виробників. - Зменшується роль і значення країни.

Примітка. Складено автором за даними Світового банку (СБ).

Отже, ПІІ має значний вплив на економічний розвиток країни, приносячи як позитивні, так і негативні наслідки. Для максимізації вигод та мінімізації ризиків країни повинні розробляти ефективну політику щодо залучення іноземних інвестицій, забезпечуючи прозорі умови для ведення бізнесу, захист прав інвесторів, дотримання екологічних стандартів та підтримку місцевих підприємств.

1.3. Глобальні потоки прямих іноземних інвестицій

Глобальні потоки прямих іноземних інвестицій (ПІІ) є ключовим аспектом міжнародної економіки, що відображає обсяги капіталу, який переміщується між країнами з метою створення або придбання підприємств, інфраструктури та інших активів для довгострокового інвестування. Ці потоки мають великий вплив на економічний розвиток країн-реципієнтів і на глобальну економіку в цілому.

Обсяги ПІІ постійно змінюються під впливом економічних, політичних і технологічних факторів. В останні десятиліття спостерігався значний ріст обсягів ПІІ, що було обумовлено процесами глобалізації, лібералізацією торговельних бар'єрів та зростаючою інтеграцією світових ринків.

Згідно з даними ЮНКТАД, обсяг глобальних ПІІ у 2021 році склав близько 1,58 трильйона доларів США, що свідчить про часткове відновлення після спаду, спричиненого пандемією COVID-19. Хоча їх структура і напрямки змінюються у відповідь на нові виклики та можливості [97]. Притік прямих іноземних інвестицій (ПІІ) збільшився завдяки швидкому зростанню фінансування міжнародних проектів, обумовленому послабленням регулювання фінансування та впровадженням пакетів інвестиційних стимулів для розвитку основної інфраструктури.

Однак у 2022 році міжнародне бізнес-середовище та транскордонні інвестиції різко змінилися. Війна росії проти України, додана до затяжних наслідків пандемії, призвела до потрійної кризи – нестачі продовольства, палива та фінансування в багатьох країнах.

Інші фактори, що негативно вплинули на ПІІ у 2022 році, включають спалах COVID-19 у Китаї з відновленням карантинних заходів у важливих для глобальних ланцюгів створення вартості (GVC) регіонах. Це суттєво знизило рівень Greenfield інвестицій у сектори, що активно залучені до GVC. Підвищення відсоткових ставок у великих економіках зі значною інфляцією сповільнила ринки злиттів та поглинань і рівень фінансування міжнародних проектів. Порівняно з 2021 роком негативні настрої на фінансових ринках та ознаки наближення рецесії знизили обсяг ПІІ у світі.

На рисунку 1.1. наведено потоки глобальних іноземних інвестицій у світі у період 2018-2023 рр.

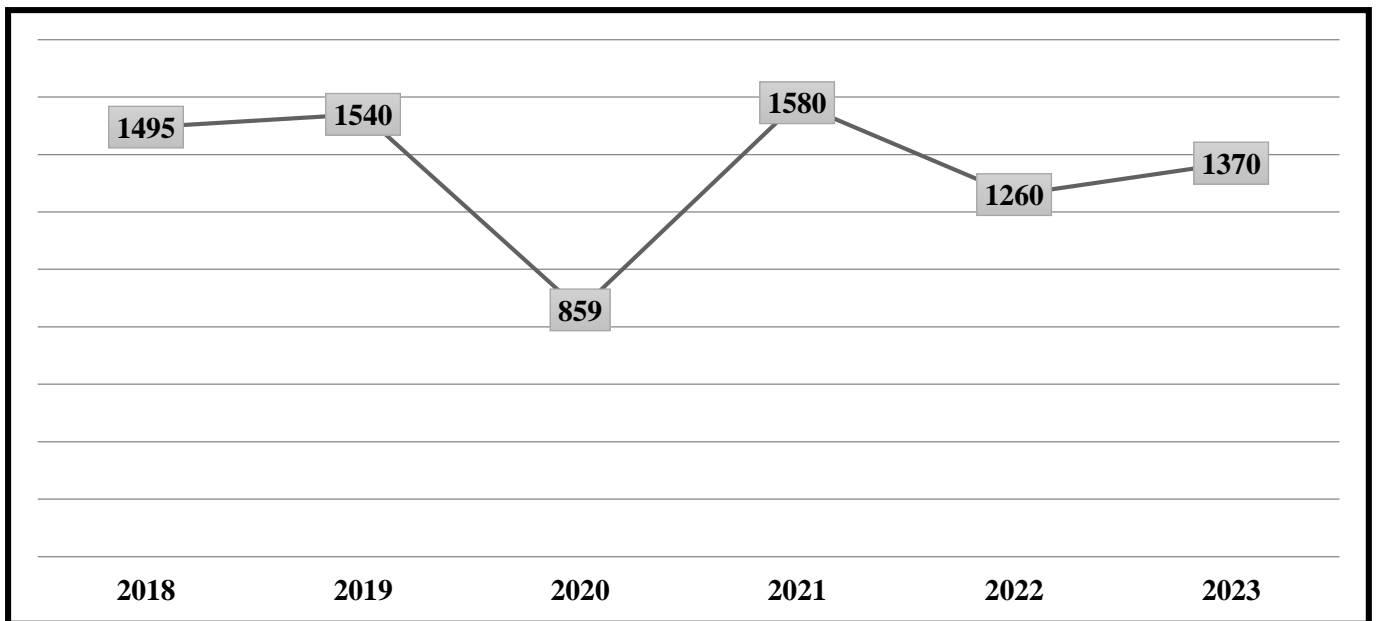

Рис. 1.1. Динаміка глобальних потоків прямих іноземних інвестицій у 2018-2023 рр. (млрд дол. США)

Примітка. Побудовано автором за даними World Investment Report 2023 (ЮНКТАД).

Щодо 2023 року, то глобальні ПІІ перевершили попередні очікування щодо року, зросли на 3% і завершили рік на рівні приблизно 1,37 трильйона доларів США. Однак у звіті ЮНКТАД за 2023 рік висвітлюється ключовий нюанс – загальне зростання було зумовлене в основному кількома європейськими «провідними» економіками, які часто виступають посередниками для ПІІ, призначених для інших країн. Без урахування цих провідних економік світові потоки ПІІ різко впали на 18% у 2023 році. Решта країн Європейського Союзу зафіксувала різке падіння на 23%, а Сполучені Штати, провідний у світі отримувач ПІІ, скоротилися на 3% [97].

Проаналізувавши динаміку потоків глобальних ПІІ, можна стверджувати, що вони нерівномірно розподілені між різними регіонами та країнами. Розвинені країни традиційно є як основними джерелами, так і головними реципієнтами ПІІ. США, Європейський Союз, Японія є лідерами за обсягами залучених і здійснених інвестицій. Водночас, країни, що розвиваються, зокрема Китай, Індія, Сінгапур, також стають важливими гравцями на ринку ПІІ.

Прямі іноземні інвестиції – це пряма демонстрація решті світу того, що інвестори зацікавлені та впевнені в економіці розвиненої країни. Топ-10 країн за отриманням ПІІ інвестицій наведено в таблиці 1.4:

Таблиця 1.4.

Топ-10 країн-отримувачів ПІІ у світі в 2023 році

№	Країна	Надходження ПІІ, (млрд дол. США)
1	США	275,4
2	Китай	136,0
3	Гонгконг	104,3
4	Бразилія	62,7
5	Сінгапур	62
6	Нідерланди	58
7	Франція	49,8
8	Австралія	46,4
9	Швейцарія	41
10	Індія	39,9

Примітка. Складено автором за даними ЮНКТАД.

Давайте проаналізуємо, чому перелічені країни займають найвищі місця у списку країн, які залучаються найбільше іноземних інвестицій у світі.

Сполучені Штати залишаються на першому місці завдяки своїй великій споживчій базі, прозорій операційній політиці центрального банку, стабільній правовій системі, високій продуктивності, розвиненій інфраструктурі та привабливому середовищу для іноземних інвесторів. Найбільше в активи США інвестують Великобританія, Японія, Люксембург, Канада, Нідерланди та Швейцарія. Ці країни переважно вкладають кошти у виробництво, фінанси, торгівлю та комунікації. За даними Конференції ООН з торгівлі та розвитку, Сполучені Штати є провідною економікою для прямих іноземних інвестицій і багатонаціональних підприємств, що підтверджується найбільшим у світі обсягом отриманих ПІІ [53].

Китай займає друге місце у світі за обсягом прямих іноземних інвестицій, випереджаючи всі інші азіатські економіки. Країна активно впроваджує економічну і політичну лібералізацію, швидко розвиває сектор високих технологій і створює зони вільної торгівлі, де країни-члени скасовують торговельні обмеження між собою. Понад 60 000 міжнародних підприємств започатковано в Китаї, незважаючи на торговельну війну зі США, яка призвела до втрати 4 мільярдів доларів США інвестицій, підтриманих американськими компаніями, але продовжила зростання угод зі злиття та поглинання [53].

Китай, Велика Британія, Нідерланди, Британські Віргінські острови, Кайманові острови, США, Бермудські острови та Японія є основними джерелами ПІІ в Гонконг. Близько 80% іноземних інвестицій припадає на фінансовий сектор, включаючи торгівлю, будівництво та зв'язок. Гонконг має вигідне географічне розташування, що дозволяє йому служити як Китаю, так і бути вільним портом для міжнародної торгівлі, виконуючи роль воріт для західних країн, що хочуть проникнути на азіатські ринки. Його надійна фінансова система з простими податковими структурами підтримується потужною судовою системою та сучасною інфраструктурою. Наприклад, завдяки підходу до інспекцій, що базується на оцінці ризику, дозволи на будівництво та контракти отримати досить легко.

Внутрішній ринок Бразилії, що налічує понад 210 мільйонів жителів, представляє собою величезний невикористаний потенціал для компаній, які ще не вийшли на ринок Південної Америки. Країна багата на природні ресурси, що робить вертикальну інтеграцію ще привабливішою для багатонаціональних корпорацій. Крім того, Бразилія має вигідне географічне розташування та різноманітну економіку, яка постійно зазнає економічних коливань. Проте існують певні ризики, зокрема складна система оподаткування та бюрократичні затримки у трудовому законодавстві, яке традиційно є жорстким і зменшує залучення іноземних інвестицій до країни [97].

Фінансовий та страховий сектор Сінгапуру приваблює інвесторів зі США, Британських Віргінських островів, Кайманових островів та Нідерландів. Сінгапур акцентує увагу на відкритості та торгівлі в бізнесі, що допомагає підтримувати позитивні відносини з багатьма економічними партнерами. Завдяки відносно

низькому рівню податків, Сінгапуру вдалося залучити міжнародний бізнес до створення багатонаціональних підприємств або здійснення прямих іноземних інвестицій. Країна також вирізняється низьким рівнем корупції та надійною історією політичної стабільності.

Фінансовий та страховий сектори Нідерландів приваблюють іноземних інвесторів, переважно з Люксембургу, США, Великобританії та Німеччини. Нідерланди відомі своєю відкритістю до іноземних інвестицій, з мінімальними регуляторними обмеженнями щодо прямих іноземних інвестицій, а більшість корпорацій у країні є багатонаціональними підприємствами. Проте, незважаючи на привабливість цих інвестицій, існують і певні недоліки. Нідерланди мають відносно невелике населення, а ринки є надзвичайно конкурентними через велику кількість міжнародних конгломератів. Крім того, спостерігається наплив компаній, що прагнуть переїхати з Лондона після BREXIT, щоб уникнути фінансових обмежень з боку Європейського Союзу.

Французькі "вільні міські зони", які підтримують малий бізнес і місцеві послуги, сприяли зростанню кількості угод про злиття та поглинання в країні. Париж виступає головним центром для транснаціональних компаній, а найбільше іноземних інвестицій у виробництво та фінансовий сектор надходило з Люксембургу, Нідерландів, Великобританії, Швейцарії, Німеччини, Бельгії, США, Італії, Іспанії, Японії та Канади. Президент Еммануель Макрон прагне залучити ще більше іноземних інвесторів для вливання капіталу в французьку економіку.

У 2008 році під впливом глобальної фінансової кризи Австралія втратила значну кількість міжнародних інвесторів, але залишала значний інвестиційний потік, особливо в енергетичному секторі. Послуги також привернули значні інвестиції з-за кордону, зокрема зі Сполучених Штатів, Великобританії, Бельгії, Японії, Гонконгу, Сінгапуру, Люксембургу, Нідерландів, Китаю та Франції. Австралія пишається ліберальною фіскальною політикою, спрямованою на економічний розвиток, стабільність та прозорість судової системи. Географічна ізольованість також робить країну привабливою для іноземних інвесторів [97].

Швейцарія славиться як одне з найбільш безпечних місць у світі для зберігання капіталу. Її дуже стійка політична та судова система сприяє формуванню ефективного капіталовідтоку. Проте значна частка ВВП країни залежить від зовнішніх інвестицій, тому час від часу її ринки демонструють велику нестабільність та реагують на коливання у світовому економічному середовищі [97].

Організація Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку внесла Індію до переліку десяти найбільших країн за обсягом ПІІ. Виробництво, зв'язок та фінанси виділялися значною присутністю ПІІ з країн, таких як Сінгапур, Маврикій, Нідерланди, США, Японія, Великобританія, Німеччина, Франція, ОАЕ та Кіпр. Після отримання незалежності від Сполученого Королівства країна ретельно переглянула своє економічне становище. Поряд із значною кількістю населення Індії зацікавленість багатонаціональних підприємств викликають її стійкі економічні показники, що охоплюють фінансування дефіциту державного бюджету та контроль над інфляцією.

Давайте розглянемо регіональний розподіл залучення іноземних інвестицій у світі на рисунку 1.2.

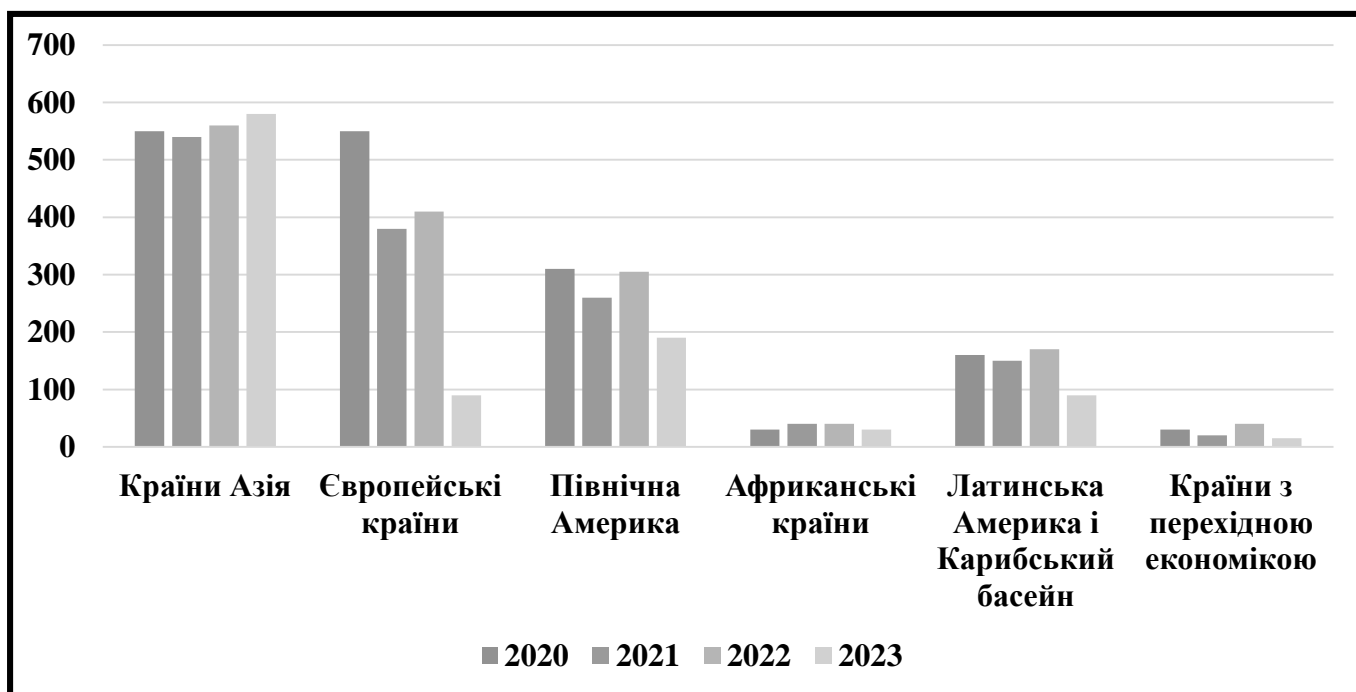

Рис. 1.2. Надходження ПІІ у країни за регіонами у динаміці в 2020-2023 рр., (млрд дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними конференції ООН з торгівлі та розвитку.

Країни Азії досі є найбільшим джерелом вкладення інвестицій, що частково пояснюється їх приналежністю до країн, що розвиваються, притік капіталу в які поступово, але постійно росте протягом останніх 20-ти років. Найменш привабливими для іноземних інвесторів залишаються країни із перехідною економікою (країни центрально-східної Європи та країни пострадянського простору) через поганий розвиток там фондового ринку, державних інституцій, відсутності високої кількості кваліфікованих кадрів та через інші проблеми, які характерні і для України зокрема і були перераховані у наступному пункті дослідження.

Незважаючи на те, що ПІІ до країн, що розвиваються в 2021 році, зменшилися на 12% і становили, за попередніми оцінками 616 млрд дол. США, зниження було дуже нерівномірним у даних регіонах: у Латинській Америці та Карибському басейні падіння на 37 %, у Африці падіння на 18 % та у країнах, що розвиваються Азії падіння на 4 %. ПІІ в країни з перехідною економікою знизилися на 77 % порівняно з 2020 роком до 13 млрд дол. США [53].

Об'єднавшись із розвиненими країнами, які поділяють подібні цінності та стратегічні інтереси, країни, що розвиваються, можуть використовувати це партнерство для досягнення своїх цілей розвитку. Більш тісні стосунки можуть призвести до збільшення іноземної та технічної допомоги, прискорюючи зусилля з розвитку. Крім того, співпраця з розвиненими країнами може сприяти передачі знань і технологій, допомагаючи країнам, що розвиваються, перескочити етапи розвитку та досягти більш швидкого економічного та технологічного прогресу. Однак важливо пам'ятати, що використання цих можливостей вимагає активних заходів.

У контексті Індексу свободи країни, оцінені як **«вільні»**, як правило, залучають найбільше ПІІ на душу населення, у середньому 2200 дол. США на людину у 2022 році. З іншого боку, країни, позначені як **«здебільшого вільні»**, отримують менше ПІІ на людину. Ці країни можуть мати певні обмеження на економічну діяльність або менш розвинені правові та політичні системи, що впливають на рівень їхніх ПІІ. **«Переважно вільні»** та **«невільні»** країни отримують набагато менше ПІІ. Ці країни часто стикаються з такими проблемами, як політична нестабільність, слабкі права

власності та корупція, які відлякують інвесторів. Ця кореляція зберігається, якщо ми дивимось на рівні ПІІ як відсоток від ВВП (рис. 1.3.):

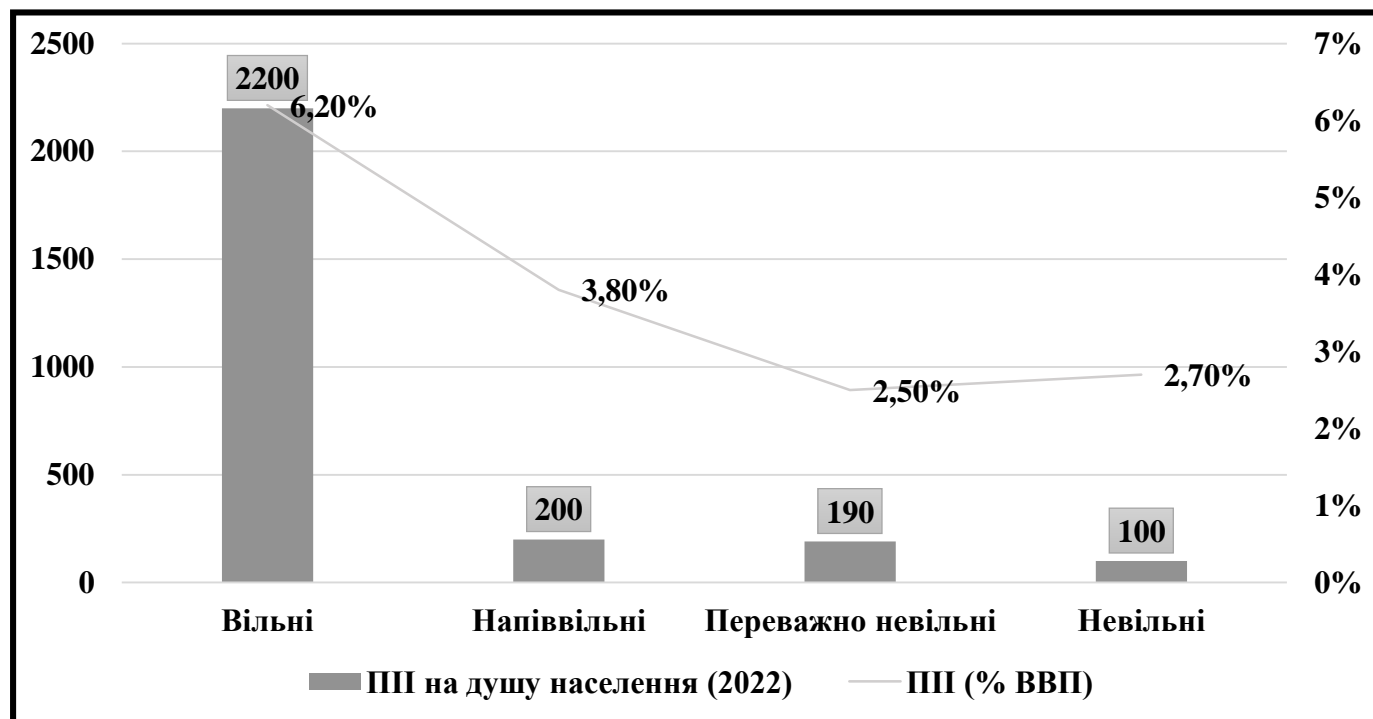

Рис. 1.3. Індекс свободи країн в 2022 році, (% ВВП).

Примітка. Побудовано автором за даними Світового банку (СБ).

Політики, які прагнуть залучити більше ПІІ, мають враховувати кілька ключових факторів.

На рисунку 1.3 проаналізовано, як кожен аспект індексу свободи впливає на ПІІ у відсотках від ВВП. Чим вище показник, тим сильніший показник між цим фактором та ПІІ. Проаналізувавши, можна підтвердити, що країни з вищими показниками свободи, як правило, залучають більше ПІІ. Це свідчить про те, що тверда відданість свободи має вирішальне значення для створення середовища, яке вітають міжнародні інвестиції.

У 2022 році на зміну іноземних інвестицій вплинули три чинники: безпека прав власності, бюрократія та корупція. Ці сфери є ключовими опорами, на яких іноземні інвестори приймають рішення і разом формують інвестиційний клімат націй. Глобальні потоки ПІІ концентруються у певних галузях економіки. Традиційно, найбільші обсяги інвестицій спрямовуються у сектори, що забезпечують високий

прибуток, такі як технології, енергетика, фінансові послуги та нерухомість. В останні роки значна увага приділяється інвестиціям у сферу інформаційних технологій, відновлюваної енергетики та охорони здоров'я.

Більшість прямих іноземних інвестицій здійснюється транснаціональними корпораціями (ТНК), прикладами яких стали є Toyota, Phillips, Nestlé, Sony , Royal Dutch Shell, Coca-Cola, McDonald's, Daimler-Benz і Bayer. Відносини між транснаціональними корпораціями та ПШ дуже прості: компанії стають багатонаціональними (або транснаціональними), коли здійснюють ПШ. Таким чином, ПШ представляють собою внутрішню організаційну експансію транснаціональних компаній [94].

Зв'язок між ПШ та ТНК настільки тісний, що мотивація ПШ може бути використана для розрізнення між ТНК та іншими фірмами. ТНК є основними суб'єктами ПШ, оскільки вони здійснюють масштабні інвестиції в різні країни для оптимізації виробничих процесів, зниження витрат та доступу до нових ринків. Багато ТНК розміщують регіональні штаб-квартири у ключових центрах, таких як Сінгапур, Дубай, Лондон, що сприяє концентрації ПШ в цих містах [97].

Давайте детально розглянемо, як ТНК допомагають залучати інвестиції та сприяти економічному розвитку країни:

1. ТНК інвестують значні кошти у створення нових виробничих потужностей, будівництво заводів, відкриття офісів і центрів досліджень та розробок. Ці інвестиції безпосередньо вливають капітал у місцеву економіку, стимулюючи її розвиток. Наприклад, компанія Apple має значні виробничі потужності в Китаї, зокрема через контракти з такими компаніями, як Foxconn. Це сприяє створенню численних робочих місць і розвитку виробничої інфраструктури.

2. ТНК привносять новітні технології та ноу-хау в країни-реципієнти, сприяючи модернізації місцевих підприємств і підвищенню їхньої конкурентоспроможності. Місцеві працівники набувають нових навичок і знань, що підвищує їхню кваліфікацію. Siemens в Індії впроваджує передові технології у виробництво та інфраструктуру, що сприяє технологічному прогресу та підвищенню продуктивності країни.

3. Інвестиції ТНК часто супроводжуються будівництвом інфраструктури, такої як дороги, порти, електростанції, логістичні центри. Це покращує загальну інфраструктуру країни, роблячи її більш привабливою для інших інвесторів. Приклад: Nestlé в Мексиці: створення нових виробничих потужностей супроводжується розбудовою інфраструктури для транспортування та зберігання продуктів.

4. ТНК можуть допомогти країнам збільшити свій експортний потенціал, використовуючи місцеві виробничі потужності для виготовлення товарів, які потім експортуються на глобальні ринки. Яскравим прикладом є відкриття заводу Samsung у В'єтнамі, а саме виробничі потужності Samsung у В'єтнамі стали важливим експортним хабом для електроніки, що сприяє зростанню в'єтнамського експорту.

5. Присутність великих ТНК може стимулювати уряди країн-реципієнтів покращувати ділове середовище, впроваджувати сприятливіші закони, знижувати бюрократію та корупцію, що, у свою чергу, приваблює більше інвесторів. Відкриття Microsoft в Ірландії: створення європейської штаб-квартири сприяло покращенню ділового середовища, стимулюючи притік інших технологічних компаній у регіон.

6. Інвестиції ТНК мають мультиплікаційний ефект: вони стимулюють розвиток супутніх галузей, включаючи постачальників, підрядників та інші місцеві підприємства, що працюють з ТНК. Це сприяє загальному економічному зростанню. Наприклад, General Electric в Бразилії: Інвестиції у виробництво спричинили зростання місцевих підприємств, які постачають компоненти та послуги для GE.

7. ТНК сприяють збільшенню податкових надходжень до бюджету країни через сплату податків, включаючи корпоративні податки, податки на прибуток, ПДВ та інші. Amazon у Великобританії: значні інвестиції у логістичні та роздрібні центри призводять до збільшення податкових надходжень від операцій Amazon [96].

Отож, можна виділити декілька наслідків впливу глобальних потоків ПІІ на світову економіку:

– економічна інтеграція та глобалізація Глобальні потоки ПІІ сприяють економічній інтеграції та глобалізації. Вони забезпечують створення транснаціональних корпорацій, які діють у різних країнах, сприяють міжнародній торгівлі та економічному співробітництву;

– збалансування економічного розвитку. ПІІ можуть сприяти збалансуванню економічного розвитку між країнами, переносячи капітал із країн з надлишковими фінансовими ресурсами у країни з високим потенціалом економічного зростання. Це сприяє вирівнюванню рівня життя та економічних можливостей між різними регіонами світу;

– вирішення глобальних проблем. Іноземні інвестиції можуть сприяти вирішенню глобальних проблем, таких як зміна клімату, бідність та охорона здоров'я. Інвестиції у відновлювані джерела енергії, інноваційні медичні технології та інфраструктурні проекти сприяють досягненню цілей сталого розвитку.

Але незважаючи на позитивні фактори, які приносять прямі іноземні інвестиції, країни, які залучають їх можуть стикатися із декількома викликами та ризиками. Глобальні потоки ПІІ піддаються ризикам, пов'язаним із політичною нестабільністю, економічними кризами, змінами у законодавстві та торговельних бар'єрах. Тому це може призвести до втрат для інвесторів та негативно вплинути на економіку країн-реципієнтів. Так, як для України стало проблемою втримати усіх іноземних інвесторів після початку повномасштабної війни.

Звісно ж, іноземні інвестиції можуть мати і негативні соціальні та екологічні наслідки, такі як забруднення навколишнього середовища, порушення прав працівників та місцевих громад. Важливо забезпечити дотримання міжнародних стандартів та відповідальність інвесторів за їхню діяльність.

Підсумовуючи, глобальні потоки прямих іноземних інвестицій є складним і динамічним явищем, що відображає взаємозв'язок між економічними, політичними, технологічними та екологічними чинниками. Розвинені країни залишаються основними напрямками та джерелами ПІІ, проте економіка країн, що розвиваються, швидко наздоганяють завдяки своєму зростаючому потенціалу та поліпшенню інвестиційного клімату. Транснаціональні корпорації відіграють ключову роль у перерозподілі капіталу на глобальному рівні, сприяючи економічній інтеграції та розвитку нових ринків.

Висновки до розділу 1

На основі проведеного аналізу встановлено, що ефективний розвиток інвестиційної діяльності має критичне значення для економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Виявлено, що інвестиційна діяльність залежить від ряду факторів, таких як політична та економічна стабільність, якість законодавчої бази, рівень корупції та бюрократії, а також ступінь захисту прав інвесторів. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) визначено як важливий інструмент для залучення капіталу, сприяння технологічному розвитку та створення робочих місць.

Аналіз міжнародного досвіду показав, що успішні країни застосовують комплексний підхід до створення сприятливого інвестиційного клімату, який включає економічні реформи та розвиток інфраструктури. Впровадження інноваційних рішень та технологій є важливим аспектом, що підвищує ефективність інвестиційної діяльності.

Водночас, аналіз сучасного стану інвестиційної привабливості України виявив низку проблем та викликів, які потребують негайного вирішення. Для підвищення інвестиційної привабливості країни необхідно здійснювати систематичні реформи, спрямовані на покращення бізнес-середовища, боротьбу з корупцією, удосконалення законодавчої бази та розвиток інфраструктури.

Таким чином, ми підкреслили важливість комплексного підходу до вивчення та розвитку інвестиційної діяльності, акцентуючи увагу на необхідності реформ та впровадження найкращих міжнародних практик для досягнення сталого економічного розвитку України.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЗМІНИ ПРОЦЕСІВ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1. Ринок іноземних інвестицій України: обсяги, структура та динаміка

Інвестиції є важливою економічною категорією, яка суттєво впливає як на короткострокові, так і на довгострокові перспективи соціально-економічного розвитку всіх суб'єктів мікро- та макроекономіки. Відповідно, інвестиційна діяльність як економічне явище має складну економічну сутність, на яку впливає широкий комплекс екзогенних та ендегенних чинників, які є взаємоприйнятими.

Слід зазначити, що через специфіку впливу мікро- та макрофакторів короткострокових та довгострокових дій на регіональному, національному та глобальному економічному рівнях, які можна узагальнено визначити як інвестиційний клімат, інвестиційна діяльність в Україні стикається з багатьма ризиками та обмеженнями. Відповідно, ці фактори визначають обсяг і динаміку інвестицій в країну та формують системно-структурні особливості інвестиційної діяльності в Україні.

У контексті дослідження ЕУ (2021) щодо національної стратегії у сфері інвестиційної діяльності в Україні визначає декілька ризиків та обмежуючих факторів для ПІІ (прямих іноземних інвестицій) в Україну з точки зору інвесторів у 2021 році. Серед основних перешкод для зростання ПІІ експерти ЕУ виділяють наступне (з максимальних 10,0 балів) [60]:

- корупція в Україні (8,8);
- низька якість функціонування національної судової системи та стан верховенства права в Україні (8,6);
- залучення регуляторних органів в Україні (8,2);
- ризик обмеження вільного пересування капіталу з України (7,6);
- ризик державної націоналізації компаній (7,5).

Відповідно, вищезазначені обмеження з точки зору інвестора мають бути пріоритетними в рамках державної політики України у сфері інвестиційної діяльності – для всіх груп зацікавлених сторін, не лише для центральних органів виконавчої влади та парламенту, а й для експертного та консультативно-аналітичного співтовариства у сфері інвестицій, фінансового сектору, професійних інвесторів та підприємств реального сектору національної економіки України [60].

Ці ризики та обмежувальні фактори прямо чи опосередковано впливають на стан інвестиційної діяльності в Україні. Експерти ЕУ провели порівняльний аналіз загального обсягу ПІІ та його розподілу на душу населення у вибірці країн Східної Європи, Близького Сходу, Північної Африки та Центральної Азії.

У результаті цього аналізу Україна показує значно нижчі результати порівняно з країнами-еталонами щодо ПІІ на душу населення. Це свідчить про значні виклики для інвестиційної діяльності України, особливо в системно-структурному аспекті. Детальні дані та результати цього порівняльного аналізу наведено в таблиці 2.1:

Таблиця 2.1

Обсяг ПІІ та їх розподіл на душу населення по окремих країнах регіону Східної Європи, Близького Сходу та Центральної Азії, 2021 р.

Країна	Регіон	Обсяг ПІІ, млрд. дол. США	Населення, млрд. осіб	Обсяг ПІІ на душу населення, тис. дол. США/осіб
Чеська Республіка	Східна Європа	146,5	10,7	13,7
Словаччина	Східна Європа	57,2	5,5	10,5
Казахстан	Центральна Азія	156,2	18,8	8,3
Польща	Східна Європа	235,7	38,4	6,1
Сербія	Східна Європа	41,5	6,9	6,0
Литва	Східна Європа	16,6	2,8	5,9
Румунія	Східна Європа	81,5	19,3	4,2
Туреччина	Середній Схід	143,7	83,2	1,7
Туніс	Північна Африка	38	117	3,2
Україна	Східна Європа	712	41,6	1,7

Примітка. Складено автором за даними компанії компанії Ernst & Young Global Limited (EY).

У галузевому розрізі прямі іноземні інвестиції в Україну в основному спрямовуються в промислові підприємства (44% від загального обсягу станом на 2021 рік) та організації оптової та роздрібною торгівлі (15 % за той же період). Таким чином, ПІІ часто надходять у розвинені сектори національної економіки. Ця закономірність характерна для інвестиційної діяльності як у розвинутих країнах, так і в країнах, що розвиваються [60].

З метою аналізу реальної ситуації з ПІІ в Україні, ми повинні розглянути це питання з двох точок зору. Одне – війна і конфлікт з росією, а інше – тіньова економіка. Для того, щоб мати чітке розуміння ситуації з ПІІ в Україні та відповісти на запитання, чому потоки ПІІ в Україні не збільшуються, а зменшуються, важливо розрізняти процес ПІІ у періоди до та після повномасштабної війни з росією.

Розглянемо динаміку залучення прямих іноземних інвестицій в Україну протягом 2013-2023 рр. (рис. 2.1.):

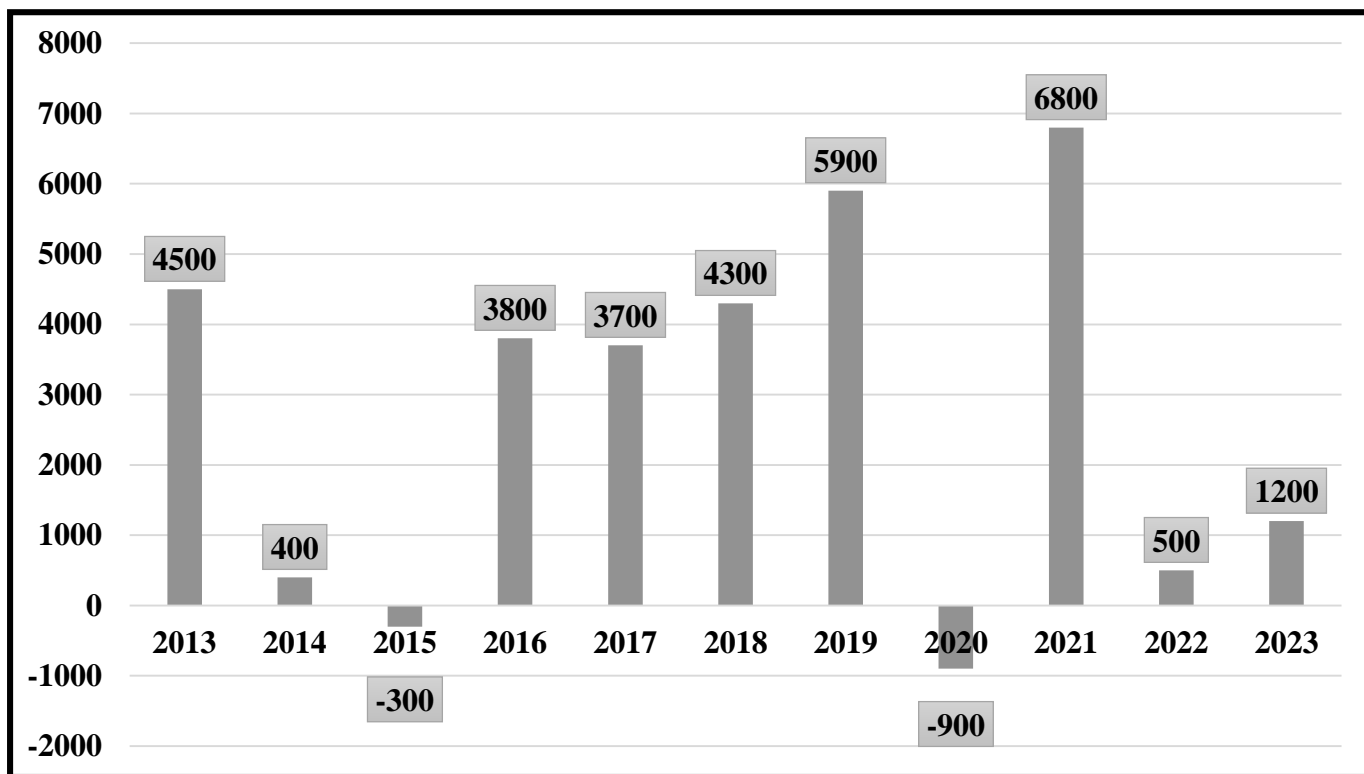

Рис. 2.1. Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну в 2013-2023 рр.,
(млн дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Міністерства економіки України.

Через політичну кризу та військові дії на сході України у 2014-2015 роках відбулося значне виведення коштів з країни. Після запровадження стабілізаційних заходів і відносного затишшя на сході країни у 2016-2020 роках спостерігалось поступове відновлення інвестиційних потоків в Україну. Однак, у 2020 році інвестиційні потоки значно скоротилися через глобальну пандемію COVID-19, яка вплинула на економіку майже всіх країн [55].

У 2021 році іноземні інвестиції в Україну зросли на 113%, що свідчить про відновлення довіри іноземних інвесторів до країни. Проте, у 2022 році інвестиційні потоки знизилися через повномасштабне вторгнення росії в Україну, що призвело до погіршення інвестиційного клімату в країні. У 2023 році ситуація дещо покращилась, і міжнародні інвестиції зросли з 500 млн дол. США до 1,2 млрд дол. США [55].

Більшість довоєнних потоків ПІІ проходили через організації спеціального призначення (офшорні компанії). Цікавим фактом щодо потоків прямих іноземних інвестицій (особливо довоєнних ПІІ) є те, що вони зазвичай походили з України чи росії. Це явище називається «поверненням» інвестицій. Це означає, що українські резиденти спочатку переводять свої капітали в офшори, щоб уникнути податків і забезпечити безпеку.

У більшості випадків офшорні інвестиційні рахунки відкриваються на ім'я конкретної компанії, що надає сприятливіші можливості з точки зору податкового регулювання, а потім капітал реінвестується в Україну як ПІІ. Подібні офшорні схеми часто використовуються для незаконних цілей, зокрема для відмивання грошей та ухилення від сплати податків.

Інвестори використовують цільові (офшорні) компанії в таких країнах, як Кіпр і Нідерланди, щоб платити менше податків, отримати спеціальний статус, а потім реінвестувати капітал в Україну.

Кіпр і Нідерланди є основними місцями в Європі, які є офшорними юрисдикціями для окреслених потоків ПІІ. Щодо Кіпра, то він є членом Європейського Союзу (ЄС) і привабливою офшорною юрисдикцією через низькі податкові ставки для компаній та пенсіонерів-іноземців, прості бюрократичні

процедури та угоди про уникнення подвійного оподаткування з більш ніж 40 країнами, включаючи Україну, з якою було підписано протокол у 2012 році [68].

Нідерланди також є членом ЄС, тому їхня правова база пропонує хороші можливості для міжнародних податкових можливостей із залученням голландських компаній до структури цих міжнародних операцій. До переваг Нідерландів можна віднести хорошу правову інфраструктуру та захист інвестицій. Нідерланди також мають угоди про уникнення подвійного оподаткування з більш ніж 78 країнами, включаючи Україну, з якою було підписано протокол у 2012 році.

Відповідно до Dutch Trade in Facts and Figures, найбільші частки ПІІ у 2018 році надійшли до Німеччини, США, Франції, Китаї та Польщі. Хорошим прикладом спеціальної (офшорної) компанії є голландська компанія Vimpel Com [49].

Ситуація з довоєнними ПІІ стає зрозумілою з аналізу країн, на які припадала найбільша частка ПІІ в Україні, що показано на рисунку 2.2.:

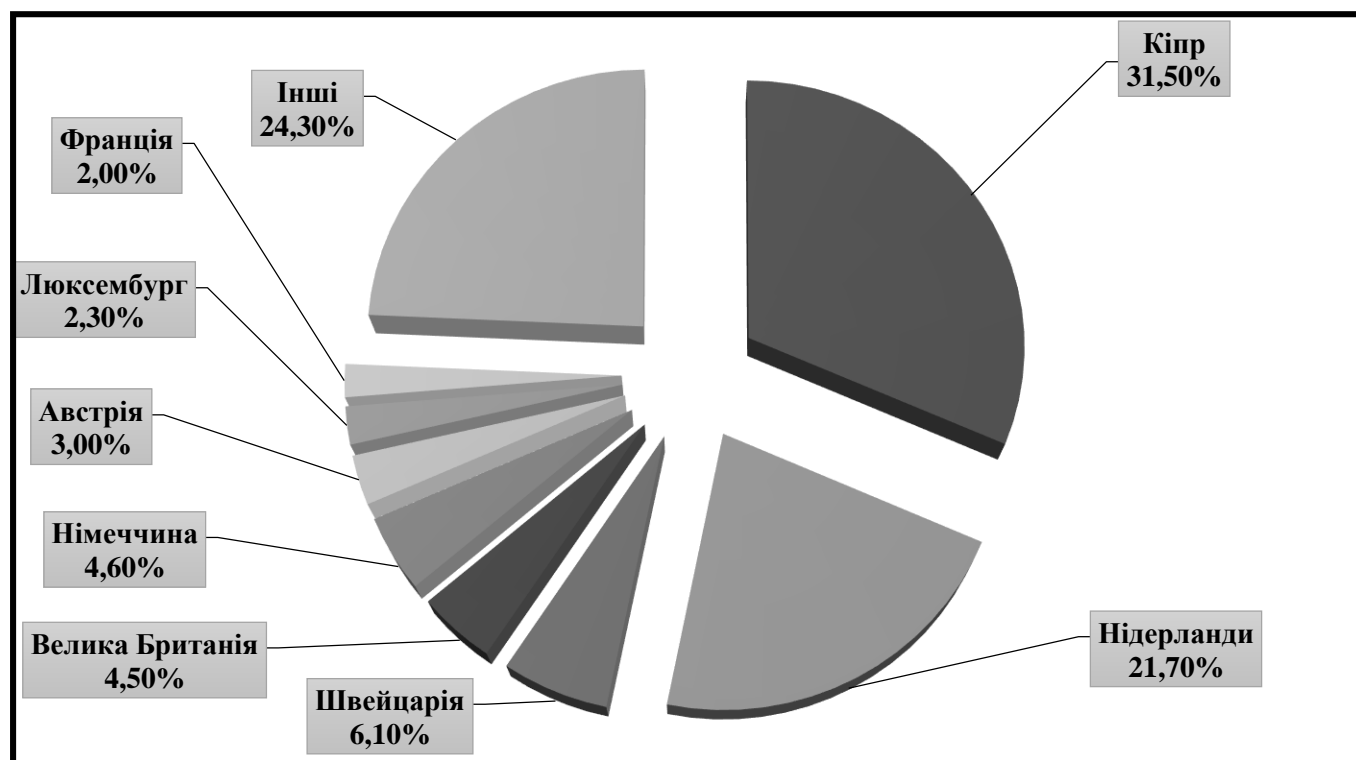

Рис. 2.2. Структура прямих іноземних інвестицій в Україну за основними країнами походження в 2021 році, (%).

Примітка. Побудовано автором за даними Національного банку України (НБУ).

З цього аналізу можна зробити висновок, що основна проблема ПІІ пов'язана з тіньовою економікою, а саме через корупційні схеми. Через ці проблеми офіційна статистика ПІІ не відображає реальних надходжень ПІІ.

На рисунку 2.3. показано динаміку ПІІ в Україну в 2019-2021 роках. Відсоток базується на даних Національного банку та включає країни з найбільшою часткою ПІІ в Україні. Дані не включають тимчасово окуповані території Криму, міста Севастополя, Донецької та Луганської областей. Період з 2019 по 2021 рік був обраний, щоб показати більш актуальну інформацію з цього питання [49].

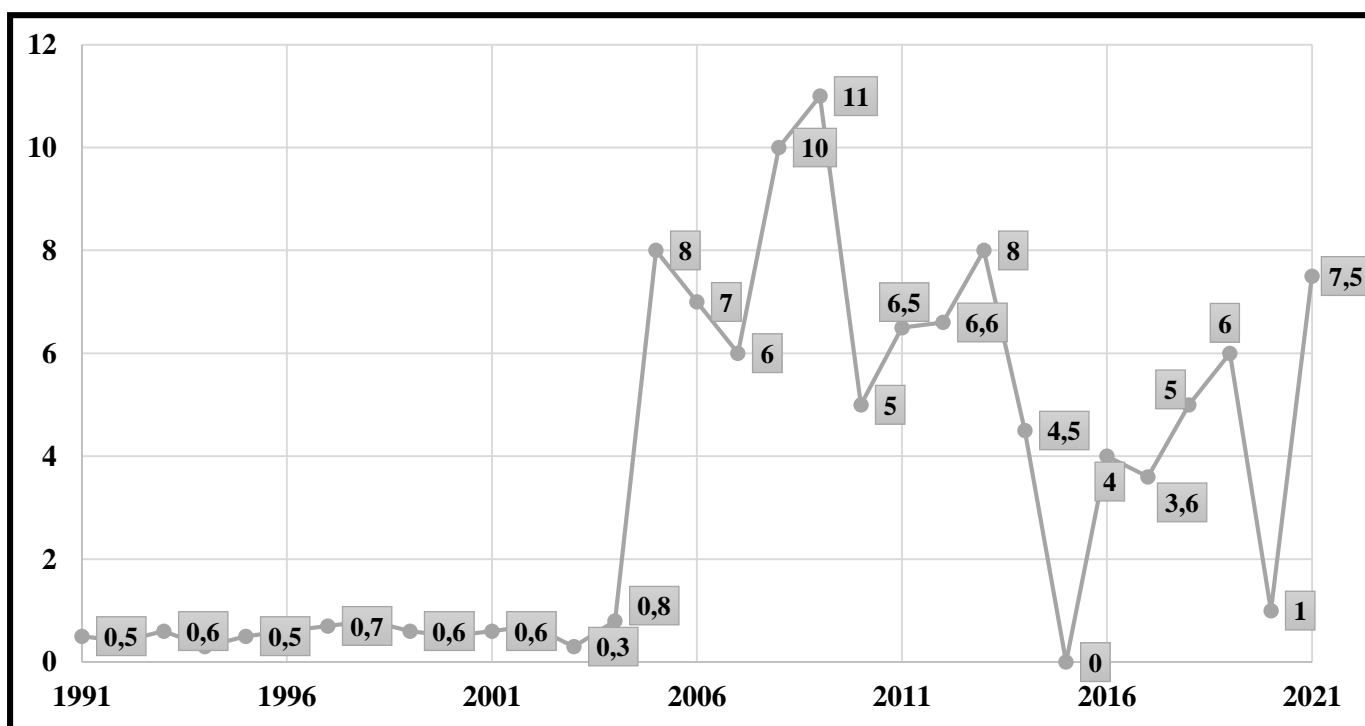

Рис. 2.3. Чистий приплив ПІІ в Україну в 1992-2021рр., (млрд дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Світового банку (СБ).

Протягом тривалого періоду незалежності України спостерігається проблема неефективного використання інвестиційного потенціалу. Це зумовлено політичною та економічною нестабільністю, відсутністю стабільної законодавчої бази та її частими змінами, високим рівнем корупції та бюрократії, відсутністю системи страхування інвестицій, а також наслідками початку війни.

Другою найбільшою проблемою для ПІІ в Україні є незахищеність, військові ризики та руйнування інфраструктури, що призвело до зменшення потоків ПІІ (як

притоку, так і відтоку). Наприклад, відтік ПІІ з України у 2021 році становив 436 млн. дол. США, у 2019 році – 621 млн. дол. США, у 2012 році (до початку конфлікту з росією) – 980 млн. дол. США. Відповідно до звіту ЮНКТАД про світові інвестиції за 2021 рік найнижчі обсяги прямих іноземних інвестицій в Україну в 2020 році зменшились приблизно на 7 мільярдів доларів США, що призвело до чистого вилучення інвестицій (-868 мільйонів дол. США), [50].

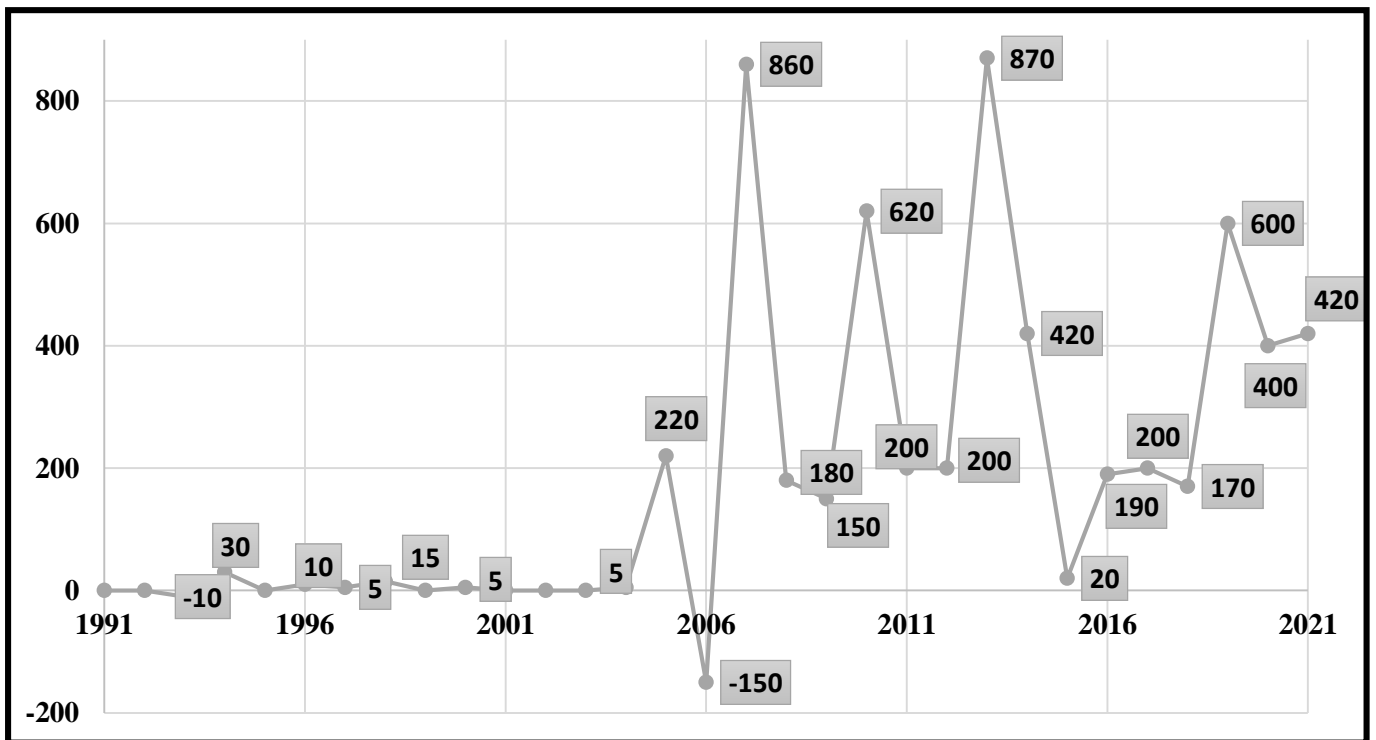

Рис. 2.4. Чистий відтік ПІІ з України в 1994-2021рр., (млн. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Світового банку (СБ).

Варто зазначити, про збалансованість інвестицій, тобто баланс між ризиками та доходами. У цьому питанні все більше іноземних інвесторів шукатимуть стабільних і простих прибутків (доходів на капітал) разом із високими гарантіями збереження капіталу.

Наведені нижче дані щодо чистого припливу та відтоку прямих іноземних інвестицій (ПІІ) свідчать про значну волатильність цих показників, що вказує на нестабільний бізнес-інвестиційний клімат в Україні. Відсутність системи страхування військових ризиків може бути додатковим викликом, який необхідно

вирішити на національному рівні для підвищення привабливості України для іноземних інвесторів [49].

Отже, під час оцінювання інвестиційної привабливості об'єкта інвестування, потенційний інвестор враховує певні базові умови, які є пріоритетними. Серед них: відсутність корупції та корупційних ризиків, наявність стратегічних документів розвитку регіону, готовність і бажання місцевих чиновників сприяти реалізації нових проектів, рівень підготовки інвестиційних проектів та сприятлива нормативно-правова база. Усі ці критерії відіграють важливу роль у прийнятті рішення інвестором, з огляду на очікувану політичну та соціально-економічну ситуацію в країні. Однак сучасне суспільство стикається з новими проблемами та викликами, такими як пандемія Covid-19 та масштабне вторгнення Росії в Україну. Перед Україною постали нові виклики, економіка країни зазнала значних втрат, що суттєво вплинуло на процес залучення інвестицій у розвиток економіки.

2.2. Дослідження впливу російської агресії на бізнес-клімат та інвестиційну привабливість України

У сучасному світі оцінка інвестиційної привабливості надзвичайно важлива для розвитку економік та залучення капіталовкладень. Інвестиційна привабливість визначається як ступінь привабливості країни або регіону для іноземних і внутрішніх інвесторів з урахуванням різноманітних економічних, фінансових, політичних і соціально-культурних факторів.

Оцінка інвестиційної привабливості дає змогу визначити конкурентні переваги та недоліки країни чи регіону порівняно з іншими. Це допомагає інвесторам приймати обґрунтовані рішення щодо розміщення своїх інвестиційних активів і уникати потенційних ризиків. Крім того, оцінка інвестиційної привабливості необхідна державним органам, які мають на меті залучення іноземних інвестицій та стимулювання економічного розвитку.

Інвестиційну привабливість можна оцінити за деякими міжнародними рейтингами, основними з яких є: Індекс інвестиційної привабливості, Рейтинг

конкурентоспроможності, Індекс економічної свободи, Рейтинг інвестиційної привабливості Міжнародного бізнес-компасу, Рейтинг ведення бізнесу, Індекс конкурентоспроможності країни. Нижче ми детальніше розглянемо їх суть і позицію України в цих рейтингах.

1. Індекс інвестиційної привабливості розраховується Європейською Бізнес Асоціацією. Цей показник може коливатися від одиниці до п'яти. За весь період оцінювання Україна жодного разу не отримала оцінки вище 4. Зазвичай цей показник був на рівні 2,5-3, що вказувало на середню привабливість і відсутність інтересу інвесторів до України. У 2020 році Індекс впав на 5 пунктів через коронавірусну кризу. Наступного року індекс становив 2,73, що свідчить про розширення інвестиційного ринку та покращення загальної позиції України у світі [54].

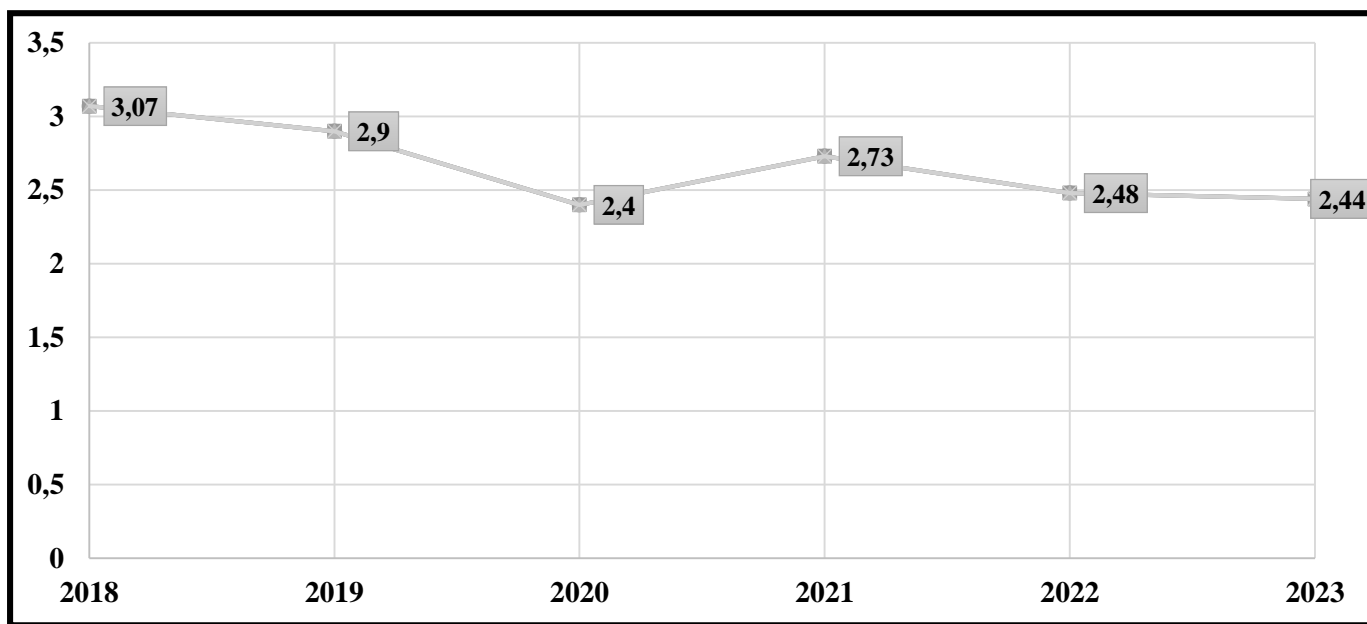

Рис. 2.5. Динаміка Індексу інвестиційної привабливості України у 2018-2023 рр.

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

Новим фактором, що впливає на рівень ділової активності та інвестиційний клімат в Україні, стала повномасштабна війна. До кінця року 2022 року показник інвестиційної привабливості відновився – до 2,48 балів, однак незначним чином знизився у 2023 році – до 2,44 балів з 5-ти можливих (рис. 2.5). Як результат,

інтегральний показник Індексу інвестиційної привабливості України у першому півріччі 2022 року знизився на півпункту, досягнувши 2,17 бала з можливих 5. Це найнижчий рівень з 2013 року. Під час активної фази пандемії Covid-19 Індекс знизився до 2,4 бала, а під час Євромайдану – до 1,8 бала. Важливо зазначити, що після Революції Гідності Індекс продемонстрував значний стрибок і подальше зростання. Деякі дослідники прогнозують подібну динаміку після завершення війни. До кінця року 2022 року показник інвестиційної привабливості відновився – до 2,48 балів, однак незначним чином знизився у 2023 році – до 2,44 балів з 5-ти можливих (див. Рис. 2.5) [54].

2. Індекс глобальної конкурентоспроможності – це рейтингова система, яка використовується для оцінки та порівняння конкурентоспроможності різних країн або регіонів у всьому світі. Він дозволяє визначити, наскільки країна готова конкурувати на глобальних ринках і які чинники сприяють чи обмежують її економічний розвиток (див. Рис. 2.6).

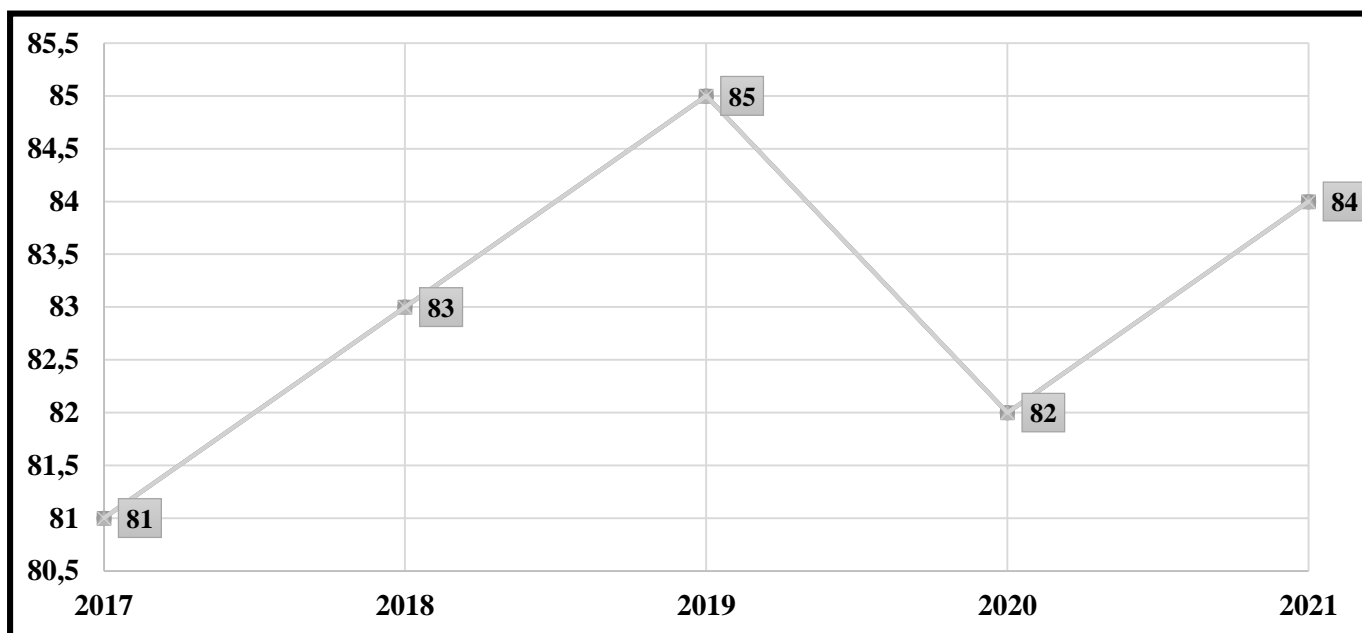

Рис. 2.6. Динаміка індексу глобальної конкурентоспроможності України в 2017-2021 рр.

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

Індекс глобальної конкурентоспроможності розраховується Всесвітнім економічним форумом. Він базується на різних показниках, що охоплюють різні аспекти конкурентоспроможності країни. Методологія розрахунку індексу глобальної конкурентоспроможності включає оцінку багатьох факторів, таких як інфраструктура, освіта, інновації, бізнес-середовище, економічна стабільність, технологічний розвиток тощо.

2019 рік був поганим для рейтингу України в Індексі глобальної конкурентоспроможності. Він опустився до 85-го через втрати в семи з дванадцяти областей. Найбільш значні втрати продемонстрували показники «ефективність ринку праці» та «розвиненість фінансового ринку країни». У 2021 році найгірша ситуація спостерігалася у сфері безпеки, де відзначався високий рівень організованої злочинності та випадки тероризму, зокрема війна на сході. Макроекономічний сектор також зазнав втрат через високу інфляцію та негативну динаміку зовнішнього боргу [54].

3. Індекс ведення бізнесу – це міжнародний рейтинг, який використовується для оцінки бізнес-середовища в різних країнах. Індекс надає важливу інформацію для підприємців, інвесторів та урядів для оцінки конкурентних переваг і покращення бізнес-середовища.

Індекс Doing Business розраховується Світовим банком. Він заснований на зборі та аналізі точних даних, що охоплюють різні етапи бізнес-процесів, які відображені в законодавстві країни та нормативних вимогах. Методика розрахунку індексу Doing Business включає деякі показники: захист інвесторів, умови кредитування, оподаткування тощо.

У 2018 році індекс мав негативну динаміку порівняно з 2017 роком, впавши до 76, що свідчить про погіршення бізнес-середовища в Україні. У 2019 році він впав ще на 5 пунктів через податкові чи адміністративні зміни, які ускладнили бізнес-процедури. У 2020 році Індекс продовжував демонструвати негативну тенденцію, знизившись до 64, що вказує на подальше погіршення умов ведення бізнесу через економічні та політичні фактори, які вплинули на бізнес-середовище. З 2020 по 2021

рік індекс легкості ведення бізнесу дещо зріс з 64 до 65, що вказує на незначні позитивні зміни в бізнес-середовищі (див. Рис. 2.7) [49].

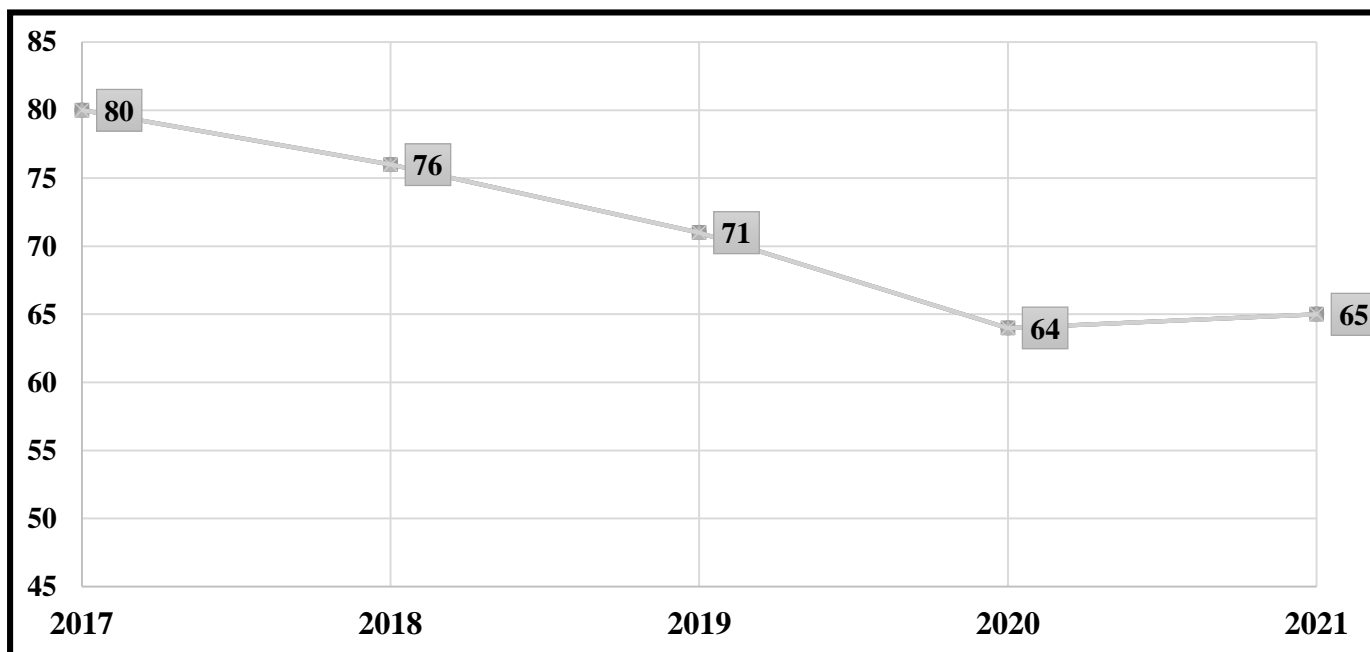

Рис. 2.7. Динаміка індексу легкості ведення бізнесу в Україні у 2017-2021 рр.

Примітка. Побудовано автором за даними Світового банку (СБ).

4. Глобальний інноваційний індекс є інструментом для вимірювання та оцінки інноваційного потенціалу та показників інноваційної діяльності країн. Індекс надає важливі дані та порівняльний аналіз, щоб зрозуміти рівень розвитку інновацій, який сприяє економічному зростанню та конкурентоспроможності.

Глобальний індекс інновацій розраховується спільно Всесвітньою організацією інтелектуальної власності, Програмою розвитку ООН та Організацією промислового розвитку ООН. Основні критерії, на яких базується Global Innovation Index, включають оцінку ключових показників: інноваційні вклади, інноваційне середовище, бізнес-інновації тощо.

Аналізуючи Global Innovation Index за досліджуваний період, в Україні він змінився наступним чином. З 2017 по 2018 рік індекс знизився з 50 до 43 внаслідок обмежень у дослідженнях і розробках, недостатньої підтримки інноваційних проєктів та інших факторів, які перешкоджають інноваційному розвитку. У 2019 році Індекс піднявся до 47 завдяки запровадженню державної підтримки інновацій та інвестицій

у нові технології. У 2020 році Індекс знизився з 47 до 45; у 2021 році він знову зріс з 45 до 49 [54]. Такі коливання свідчать про нестабільність інноваційного середовища в Україні. У 2022 році Україна посіла 57 місце, утримуючи 4-ту позицію серед 36 країн економічної групи lower-middle income. А у 2023 році країна піднялася на 2 сходинки та посіла 55 місце, отримавши найбільше балів у категорії «Творчий результат» (див. Рис. 2.8).

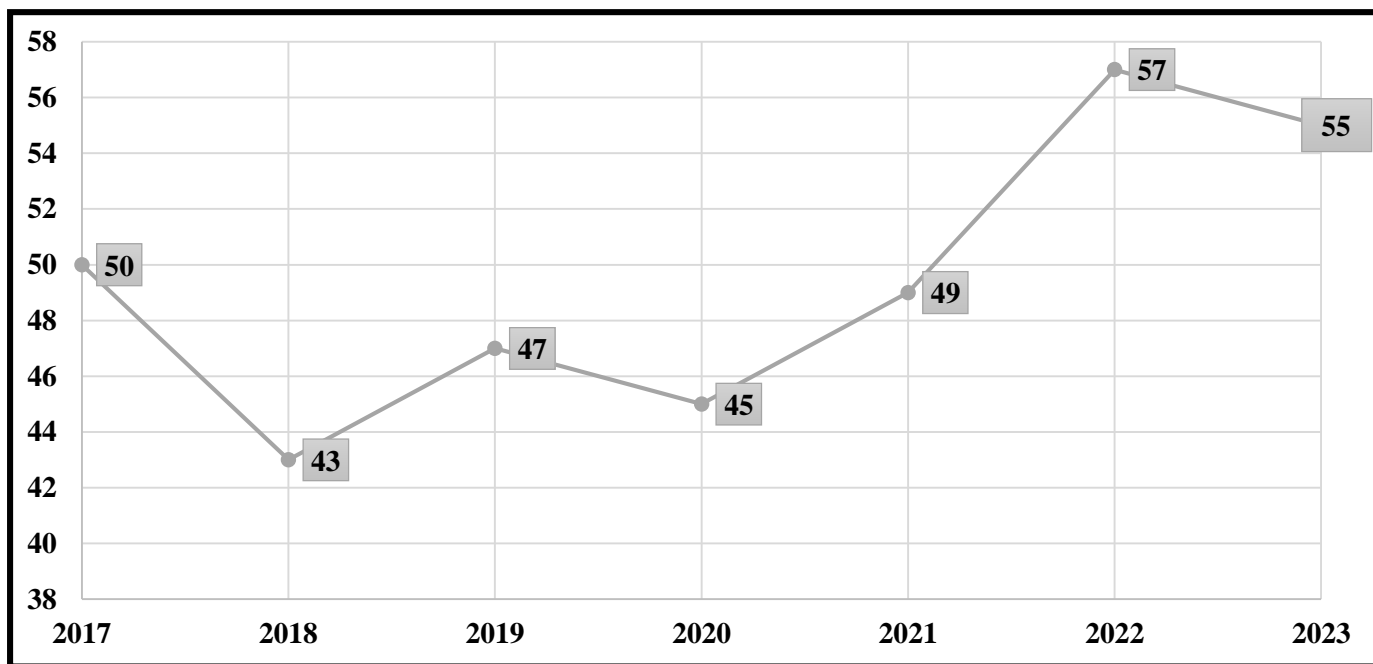

Рис. 2.8. Динаміка Глобального інноваційного індексу в Україні у 2017-2023 рр.

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

5. Індекс економічної свободи – це міжнародна рейтингова система, яка використовується для вимірювання економічної свободи в різних країнах. Він оцінює, як державні нормативні акти, законодавство та політика впливають на підприємництво, інвестиції та економічний розвиток.

Індекс економічної свободи розраховується спільно The Heritage Foundation і The Wall Street Journal. Він базується на зборі та аналізі даних, що охоплюють різні аспекти економічної свободи, такі як правова система, регулювання бізнесу, захист власності, відкритість ринку, податкова політика тощо. Усі ці фактори впливають на міжнародну конкурентоспроможність країни. Країни з високим рівнем економічної

свободи демонструють високий економічний потенціал, що впливає на міжнародну конкурентоспроможність.

У 2021 році Україна посіла 127 місце в цьому рейтингу серед 177 країн, отримавши 56,2 бали зі 100. У 2021 році Україна посіла 127 місце зі 177 країн у цьому рейтингу, отримавши 56,2 бали зі 100. За останні п'ять років було досягнуто певного прогресу, як показано на рисунку 2.9. Таким чином, порівняно з 2017 роком, показник України в цьому рейтингу зріс - збільшився на 8,1 пункту [54]. Однак все ж таки Україна залишається переважно економічно «невільною країною». Значну роль у позитивній динаміці відіграло спрощення процедури реєстрації іноземних інвесторів та спрощення видачі дозвільних документів у будівельній галузі (рис. 2.9).

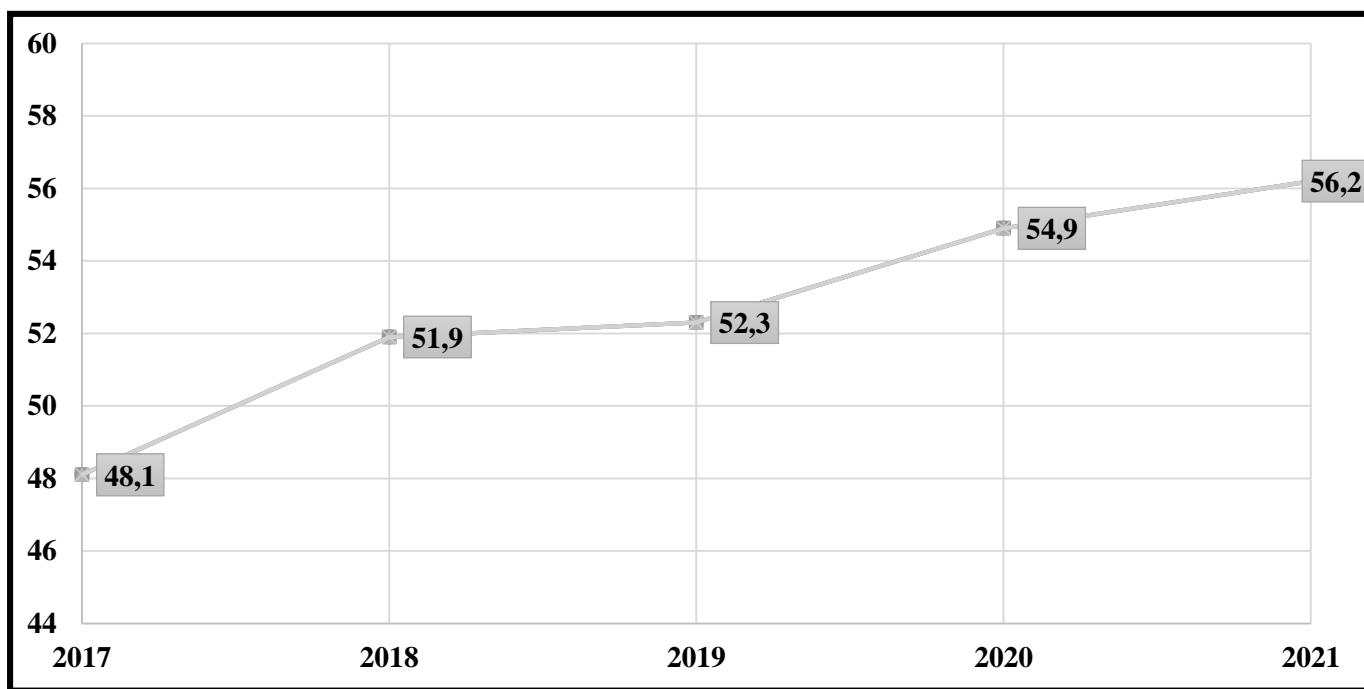

Рис. 2.9. Динаміка індексу економічної свободи в Україні у 2017-2021 рр.

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

Нижче наведено зведену таблицю, яка показує позицію України у вищенаведеному рейтингу (табл. 2.2):

Таблиця 2.2

Динаміка позицій України в міжнародних рейтингах у 2017-2021 рр.

Назва рейтингу	Місце України в рейтингу					Абсолютні зміни у 2021 році порівняно з 2017
	2017	2018	2019	2020	2021	
Індекс інвестиційної привабливості	3,1	3,1	3,85	2,51	2,4	-0,7
Глобальний індекс конкурентоспроможності	81	83	85	82	84	+3
Індекс ведення бізнесу	80	76	71	64	65	-15
Глобальний індекс інновацій	50	43	47	45	49	-1
Індекс економічної свободи	149	134	135	134	127	-22

Джерело: Skrypnuchenko M.I., Yatsenko G.Yu. Instrumental analysis of the GDP gap in Ukraine. Economics and forecasting. 2022. № 1. P. 58–78.

Базуючись на компонентах вищезгаданих індексів, давайте підсумуємо сильні та слабкі сторони національної економіки щодо залучення іноземних інвестицій (табл. 2.3):

Таблиця 2.3

Сильні та слабкі сторони України та її бізнес-клімату за міжнародними рейтингами у 2017-2021рр.

Назва рейтингу	Сильні сторони	Слабкі сторони
Індекс інвестиційної привабливості	Прийняття Закону України «Про валюту та валютні операції», впровадження електронних сервісів	Зростання контрабанди, посилення тиску з боку контролюючих органів
Глобальний індекс конкурентоспроможності	Розмір ринку, освітній розвиток населення та якість наукової бази	Корупція, низька оцінка макроекономічної стабільності, нерозвинена інфраструктура
Індекс ведення бізнесу	Отримання дозволів на будівництво, легкий доступ до кредитів, легкість сплати податків та підтримка з боку міжнародних фінансових організацій	Позиція України щодо процедури банкрутства, зростання цін на енергоносії, фінансова криза, соціально-економічна нестабільність
Глобальний індекс інновацій	Інтенсифікація перезавантаження та розвитку, людський капітал	Обмежений доступ до капіталу, відсутність співпраці між університетами та дослідницькими установами, інноваційна культура
Індекс економічної свободи	Спрощення регуляторних процедур	Корупція, важкий доступ до фінансів, неефективна судова система, недостатній захист прав інтелектуальної власності

Примітка: Побудовано автором за даними: Obruch G. V., Ivanyuta B. L., Zhuravlyov K. V. Problems and prospects for developing small and medium-sized enterprises in Ukraine. Herald of the economy of transport and industry. 2022. № 61. P. 53–62.

Таким чином, оцінюючи інвестиційну привабливість об'єкта для інвестування, потенційний донор у процесі прийняття рішення визначає певні ключові умови, серед яких: відсутність корупції та корупційних ризиків, наявність стратегічних документів розвитку регіону, готовність місцевих чиновників активно сприяти реалізації нових проектів, високий рівень підготовки інвестиційних проектів та сприятлива нормативно-правова база. Усі зазначені критерії мають вагомe значення для прийняття рішення інвестором, враховуючи очікувану політичну та соціально-економічну ситуацію в країні. Проте сучасне суспільство стикається з новими проблемами та викликами, такими як пандемія Covid-19 та масштабне вторгнення Росії на територію України. Україна зіштовхнулася з новими викликами, її економіка, як і країна загалом, зазнали значних втрат, що суттєво вплинуло на процес залучення інвестицій для розвитку економіки.

2.3. Особливості державної політики та нормативно-правової бази щодо регулювання інвестиційної діяльності в Україні

У рамках аналізу системних і структурних особливостей інвестиційної діяльності науково-практичний інтерес становить структура використання капітальних інвестицій за галузями економічної діяльності. Зазначимо, що ключовими напрямками капітальних інвестицій в Україні станом на 2021 рік були промисловість (35,5% від загального обсягу), обов'язкове соціальне страхування (12,3%) та сільське господарство (10,0%) [49]. Це відображало структурні особливості національної економіки та пріоритети соціально-економічного розвитку країни. Детальну структуру освоєння капітальних інвестицій за галузями економічної діяльності в Україні за 2021 рік представлено на рисунку 2.10.

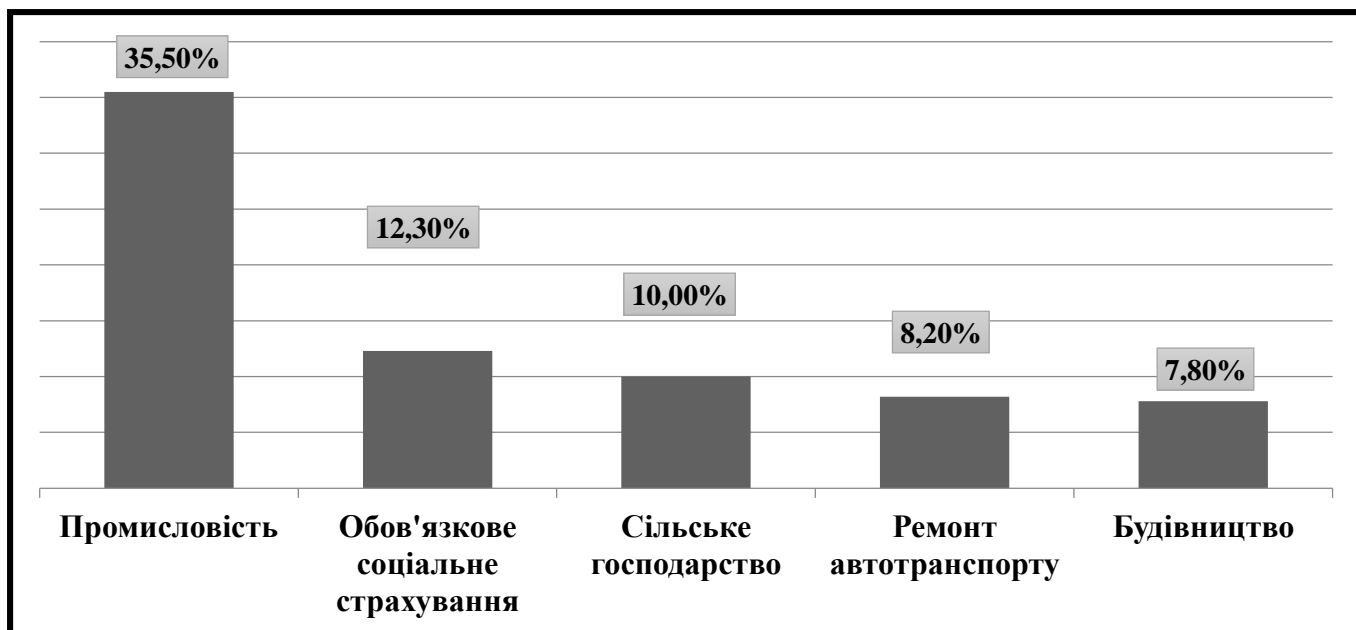

Рисунок 2.10. Основні галузі економічної діяльності щодо освоєння капітальних інвестицій в Україні, %, 2021 р.

Примітка: Побудовано автором за даними Міністерства економіки України.

На основі аналізу системних та структурних особливостей інвестиційної діяльності в Україні запропоновано комплекс наукових та практичних рекомендацій, спрямованих на посилення роботи цієї інституції в найближчій та довгостроковій перспективі як на рівні національної економіки в цілому, так і на рівні окремих підприємств. Ці зміни покликані створити стабільну основу для розвитку інвестиційної діяльності в Україні на основі конкурентоспроможності та фокусу на створенні вартості для різних зацікавлених сторін: фінансових і нефінансових корпорацій, домогосподарств і держави. Запропонований пакет рекомендацій складається з трьох взаємопов'язаних блоків:

1. Блок 1. Фінансово-економічні заходи.
2. Блок 2. Нормативно-правові заходи.
3. Блок 3. Комунікація та популяризація.

Розглянемо запропоновані заходи в рамках досліджуваного питання більш детально. Блок 1 включає планування та реалізацію комплексних реформ для покращення стану екзогенного та ендогенного середовища інвестиційної діяльності в Україні, залучення інвесторів до більш активної участі в цьому процесі. Цей блок

також включає розробку та реалізацію цілеспрямованих реформ, спрямованих на покращення стану окремих галузей як потенційних сфер для активізації інвестиційної діяльності.

Блок 2 «Нормативно-правові заходи» передбачає відповідні зміни нормативно-правової та законодавчої бази для забезпечення правова основа фінансово-економічних заходів, які необхідно вжити. Такий підхід необхідний забезпечити належне впровадження реформ у Блоці 1, прийняття цих змін ключовими зацікавленими сторонами та нормалізацію цих змін.

Набір запропонованих заходів для посилення інвестиційної активності представлений у Блоці 3, який спрямований на поглиблення прийняття змін ключовими зацікавленими сторонами – насамперед домогосподарствами. Цього можна досягти шляхом проведення різноманітних інформаційних кампаній для популяризації ідей реформ, спрямованих на інвестиційну діяльність в Україні. Це призведе до більшої відкритості громадян до взаємодії з професійними інвесторами та державою у сфері інвестування. Ці інформаційно-комунікаційні заходи також зміцнять довіру місцевих громад до місцевих інвесторів. Водночас професійні інвестори, фінансовий сектор та іноземні компанії потребують додаткових роз'яснень, які посилять їхню впевненість у перспективах української економіки. Ця інформаційно-комунікаційна діяльність може здійснюватися в рамках стимулювання державного експорту, співпраці з промисловими та бізнес-асоціаціями, економічної дипломатії. У результаті підвищиться рівень залучення зацікавлених сторін, що активізує інвестиційний процес в Україні.

Військова агресія росії серйозно вплинула на економіку та соціальну сферу країни. Після закінчення війни Україна зіткнеться з кількома викликами, пов'язаними з відбудовою інфраструктури, відновленням економічного потенціалу та підтриманням соціального добробуту. Ключовою у стимулюванні економічного зростання та відновленні країни буде державна інвестиційна політика.

Державна інвестиційна політика післявоєнного відновлення України спрямована на створення сталої та конкурентоспроможної економіки, підтримку соціального добробуту та зміцнення національного розвитку. Це життєво важлива

стратегія, спрямована на забезпечення кращого майбутнього для всіх громадян України та посилення впливу України в глобальному контексті.

Основні концепції та напрямки успішної реалізації державної інвестиційної політики України у післявоєнний період наведено на рисунку 2.11. Одним із основних напрямів концепції реалізації державної інвестиційної політики України у повоєнний період є реалізація Плану відновлення України у повоєнний період. План відновлення України – стратегічний документ, який передбачає відновлення економіки, інфраструктури, соціальної сфери та міжнародних відносин. Його основні компоненти включають (див. Рис. 2.11.):

- відродження економіки: залучення інвестицій та фінансової підтримки міжнародних організацій та країн-партнерів, розвиток експортного сектору та пошук нових ринків, реформування фінансової системи та стимулювання банківського сектору;

- відновлення інфраструктури: ремонт пошкоджених або зруйнованих доріг, мостів, залізниць та аеропортів; розвиток та модернізація енергетичної інфраструктури; відновлення житла та інфраструктури в зоні конфлікту; розвиток сучасних телекомунікаційних мереж та інфраструктури Інтернету;

- відновлення соціальної сфери: відновлення та модернізація навчальних закладів, забезпечення доступу до якісної освіти для всіх громадян, покращення медичних послуг, реформування системи охорони здоров'я та доступ до якісних медичних послуг, соціальна підтримка населення, у тому числі допомога незахищеним верствам населення групи;

- зміцнення міжнародних відносин: покращення дипломатичних відносин з міжнародними партнерами, розширення співпраці в різних сферах, відновлення міжнародної торгівлі та стимулювання іноземних інвестицій, участь у міжнародних організаціях та ініціативах для спільного вирішення глобальних викликів;

- боротьба з корупцією та реформи: впровадження антикорупційних реформ та забезпечення прозорості державного управління, судова реформа та незалежність судів, політична реформа та демократичні принципи управління країною, зміцнення прав людини та розвиток громадянського суспільства [82].

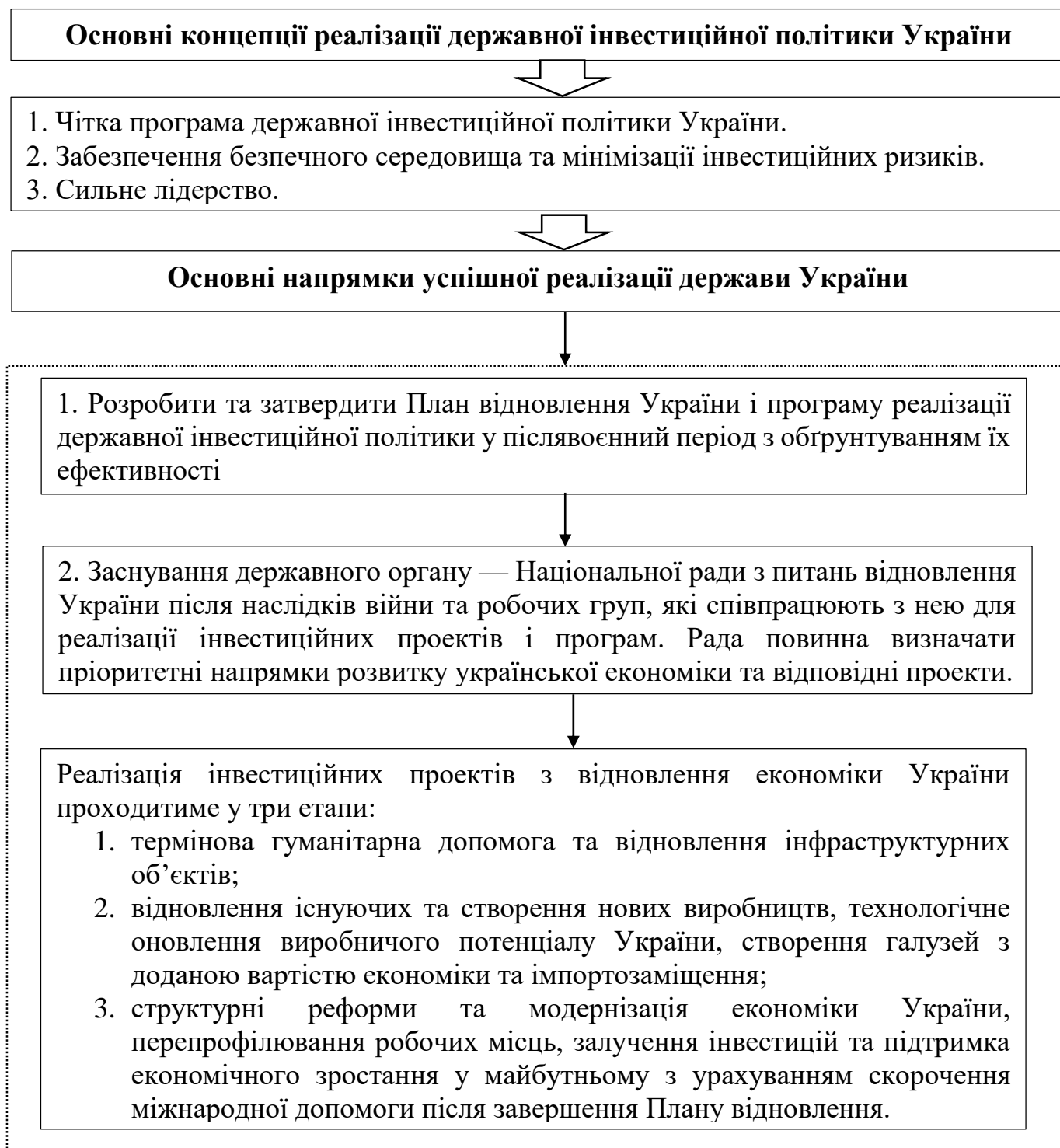

Рис. 2.11. Основні концепції та напрями успішної реалізації державної інвестиційної політики України

Джерело: Project of the Recovery Plan of Ukraine. URL: <http://surl.li/gnykv>.

Крім того, успішне післявоєнне відновлення України вимагатиме зусиль уряду, організацій громадянського суспільства, бізнесу та всього українського суспільства. Буде необхідно забезпечити прозорість, належне управління та боротьбу з корупцією

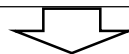
на всіх рівнях. Крім того, важливо залучити міжнародну спільноту та партнерів до підтримки та співпраці у відновленні України. План відновлення повинен бути гнучким і здатним адаптуватися до мінливих потреб і проблем, які можуть виникнути на шляху до повного відновлення. Слід звернути особливу увагу на регіональну рівність, щоб забезпечити розвиток усіх регіонів країни [86].

План реконструкції України у післявоєнний період

Основні очікувані результати реалізації державної інвестиційної політики у післявоєнний період

Всі 10 років	2023-2025 рр.	2026-2032 рр.
Річний приріст реального ВВП – більше понад 7% річних	Кількість інвестиційних проєктів – 580	Кількість інвестиційних проєктів – 270
Кількість інвестиційних проєктів – 850	Фінансування – понад 350 млрд дол. США	Фінансування – понад 400 млрд дол. США
Фінансування – понад 750 млрд дол. США	Індекс Економічної Складності – ТОП-40 країн	Індекс Економічної Складності – ТОП-25 країн
Індекс Економічної Складності – ТОП-25 країн	Індекс людського капіталу – ТОП-40 країн	Індекс людського капіталу – ТОП-25 країн
Індекс людського капіталу – ТОП-25 країн		

Джерела інвестицій у плані післявоєнного відновлення України

через партнерські гранти – 250-300 млрд дол. США
 через кредити або акціонерний капітал – 200-300 млрд дол. США
 приватні інвестиції – 250 млрд дол. США

1 етап (до року) Відновлення найважливіших об'єктів критичної інфраструктури	2 етап (3 роки) Відновлення промислових і соціальних об'єктів, житлове будівництво.	3 етап (6 років) – економічна модернізація та заходи щодо вступу України до ЄС.
--	---	--

Рис. 2.15. Основні очікувані результати реалізації державної інвестиційної політики щодо повоєнного відновлення України.

Джерело: Ukraine recovery plan. The official website of Ukraineinvest - the government's Investment Attraction Office. URL: <http://surl.li/hskgu>.

План відновлення України визначає сектори, які потребують фінансування для відновлення та подальшого повноцінного функціонування з метою покращення інвестиційної діяльності у післявоєнні роки. Основні очікувані результати реалізації державної інвестиційної політики в плані післявоєнного відновлення України наведено на рисунку 2.12.

Однією з цілей плану відновлення є перетворення України на країну, привабливу для іноземних інвестицій. План має реалістичний графік виконання з урахуванням обсягу завдань та наявних ресурсів і спрямований на відновлення найважливіших економічних, соціальних та екологічних процесів, а також модернізацію країни для сталого зростання та підвищення добробуту населення.

Уряд України спільно з робочими групами Європейської комісії та Світового банку оцінив обсяги інвестицій, необхідних для відновлення економіки країни після війни, та визначив пріоритетні напрямки інвестування в українську економіку у післявоєнний період (див. Додаток Б).

Таким чином, пріоритетні напрями інвестування економіки України в післявоєнний період охоплюють багато галузей. Транспортна інфраструктура допомагає забезпечити ефективне переміщення товарів і послуг. Розмінування є важливим завданням для відновлення безпеки та розвитку постконфліктних територій. Житловий сектор потребує значних інвестицій для будівництва та реконструкції житла, що сприятиме покращенню умов проживання. Необхідно розвивати торгівлю та промисловість, щоб стимулювати виробництво та маркетинг товарів і послуг. Соціальний захист забезпечує соціальний захист і підтримку незахищених верств населення. Аграрний сектор потребує інвестицій для модернізації та підвищення продуктивності, продовольчого забезпечення та розвитку сільської місцевості. Охорона здоров'я потребує інвестицій для покращення медичної

інфраструктури, забезпечення якісних медичних послуг та доступу до них. Енергетичний сектор потребує розвитку стійких та ефективних джерел енергії, що сприятиме енергетичній безпеці та сталому розвитку. Успішна реалізація Плану відновлення допоможе залучити іноземні інвестиції, швидко відновити найважливіші економічні та соціальні сектори та зміцнити економіку країни.

Висновки до розділу 2

Підсумовуючи, досліджено функцію інвестиційної діяльності в Україні в її системно-структурному аспекті. Особлива увага дослідження спрямована на виявлення ключових проблемних місць і, відповідно, шляхів покращення стану інвестиційної діяльності в Україні. Цей аналіз проводиться в контексті критичних ризиків і бар'єрів для створення сприятливого інвестиційного середовища на мікро- та макрорівнях в Україні. У зв'язку з цим потрібне комплексне дослідження цієї економічної категорії в її сутнісних аспектах, а саме системно-структурних особливостях.

Важливо зазначити, що значні виклики, які виникають у зв'язку з необхідністю післявоєнної відбудови та активізації соціально-економічного розвитку в Україні лише загострять поточну потребу у посиленні інвестиційної активності – насамперед у її системно-структурному вимірі. Відповідно, це вимагатиме впровадження глибоких та скоординованих реформ для покращення сприятливості національного соціально-економічного середовища як на мікро-, так і на макрорівнях. Ці зміни мають бути адресовані існуючим і потенційним інвесторам та іншим ключовим зацікавленим сторонам.

У відповідь на це було сформульовано набір рішень, який включає заходи, необхідні для покращення мікро- та макросоціально-економічного середовища в контексті активізації інвестиційної діяльності в Україні. Цей набір включає декілька блоків: Фінансово-економічні заходи, Нормативно-правові заходи та Комунікаційно-популяризаційні заходи. Відповідно ці блоки є скоординованими та спрямовані на покращення соціально-економічного середовища в коротко- та довгостроковому

вимірах часу для активізації інвестиційної діяльності в Україні на системній основі. Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі передбачають поглиблення аналіз сутності інвестиційної діяльності в контексті критичних драйверів для створення довгострокових результатів для держави та інших суб'єктів господарювання. У подальших дослідженнях необхідно буде розширити сформовані науково-практичні рекомендації щодо заходів щодо активізації інвестиційної діяльності в Україні з урахуванням змін екзогенного та ендогенного середовища з точки зору особливостей їх реалізації.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ПОВОЄННУ ВІДБУДОВУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

3.1. Програми залучення прямих іноземних інвестицій для відновлення та розбудови економіки України

Україна заслуговує бути незалежною, суверенною та захищеною від росії. Єдиний шлях досягнення цієї мети полягає в наданні Україні необхідної зброї від Заходу для перемоги у війні та співпраці з Україною над реалістичним планом вступу до НАТО. Україна переможе, але без надійних гарантій безпеки вона не залишиться захищеною від потенційних атак росії.

Захід може надати Україні гарантії безпеки, щоб вона залишалася незалежною та стримувала майбутні напади росії. Однак Україні потрібно здійснити державні, соціальні та економічні реформи, включаючи боротьбу з корупцією та покращення верховенства права, щоб залучити іноземні інвестиції та стати сучасною економікою.

З 2014 року Україна досягла значного прогресу у впровадженні важливих реформ, зокрема децентралізації, електронного урядування та покращення бізнес-середовища. Незважаючи на те, що Україна є унітарною державою, вона децентралізувала урядові функції та ресурси, надавши повноваження регіональним і місцевим органам влади. Серед основних сфер, які потребують подальшого реформування, слід виділити такі:

- модернізація державної служби;
- незалежна, справедлива та прозора судова система;
- фінансова автономія та забезпечення якості у вищих навчальних закладах;
- цифровізація митних систем;
- спрощення режимів оподаткування;

- впровадження антикорупційне законодавство;
- цифровізація МСП;
- реструктуризація та приватизація державних підприємств;
- розпад медіаконгломератів.

Водночас програму реформ в Україні необхідно узгодити та прив'язати до процесу вступу до ЄС. Україна має великий споживчий ринок, потужну промислову базу та кваліфіковане населення, яке має потенціал бути конкурентоспроможними на міжнародному рівні та доповнювати ринки Європейського Союзу. Однак, щоб бути прийнятою до ЄС, країна має виконати низку кроків:

- відповідати всім стандартам і правилам ЄС;
- отримати згоду інституцій ЄС та держав-членів ЄС;
- отримати згоду своїх громадян шляхом схвалення у своїх національних парламентах або шляхом референдуму.

23 червня 2022 року Європейська Рада надала Україні статус кандидата. Проте, для початку переговорів про вступ до ЄС, Україна спершу має виконати сім обов'язкових вимог, які стосуються конкретних реформ, таких як судова система, відбір суддів, боротьба з корупцією, відмиванням грошей, вплив олігархів, медіа та права меншин [90].

Після цього Україні доведеться вести переговори щодо реформ у понад 30 розділах або сферах. ЄС надасть країні політичну, фінансову та технічну підтримку. Проте цей процес може зайняти десятиліття. Наприклад, країнам Центральної та Східної Європи знадобилося приблизно 10 років, щоб завершити процес вступу до ЄС, тоді як Північна Македонія та Туреччина є країнами-кандидатами вже 18 років. Хоча ЄС не має встановлених часових рамок для вступу, у випадку України було б корисно взаємно домовитися про прискорений і чіткий графік, ймовірно, менше ніж 10 років [90].

Працівники з CSIS стверджують, що 10-річний термін із встановленими контрольними показниками прогресу забезпечить ясність, фінансування та необхідну впевненість для бізнесу, щоб інвестувати в Україну. Неоднозначний і тривалий процес вступу не дав би належних стимулів для України до реформ. Крім того,

інвестори повинні узгоджувати свої політичні умови зі стандартами та правилами ЄС, щоб уникнути численних і суперечливих запитів до українського уряду. Це було б кроком у правильному напрямку для спрощення та гармонізації умов між донорами [61].

Пліч-о-пліч із реформами процес реконструкції та модернізації України передбачатиме масштабні інвестиції у фізичну інфраструктуру: житло, школи, лікарні, транспортні та логістичні коридори, зв'язок та енергетичний сектор. Масштаби руйнувань, завданих війною, настільки величезні, що для відновлення знадобляться інвестиції в сотні мільярдів доларів – і навіть трильйони, за деякими оцінками. Щоб фінансувати такі зусилля, Україні потрібно буде залучити різноманітні джерела та установи: двосторонні донори, багатосторонні банки, приватні інвестори та російська держава у формі репарацій.

Як обговорювалося в попередньому пункті, Україні також потрібно буде інвестувати в розбудову сучасних інституцій та реформування законодавчої та нормативної бази. Порівняно з інвестиціями у фізичну інфраструктуру, ці реформи дешевші у проведенні (тобто в діапазоні 1-2 мільярдів доларів США), але, незважаючи на це, їх складно реалізувати через політичну протидію та приватні інтереси.

Міжнародні донори та українські партнери висунули пропозиції щодо проектування, управління та фінансування архітектури реконструкції та модернізації [90]. Серед різних пропозицій є консенсус щодо того, що Україна має брати на себе відповідальність і очолити зусилля.

Український національний уряд є найбільш придатною зацікавленою стороною для прийняття рішень щодо реконструкції та розробки стратегічного плану модернізації, складання переліку пріоритетних проектів з поетапним підходом. Як припускають Айхенгрін і Рашкован (2022), цей план також має передбачати консультації та активну участь субнаціональних урядів, громадянського суспільства та бізнес-груп. Якщо цей процес буде надмірно централізованим у національному уряді, існує ризик послаблення місцевих органів влади та всього прогресу, досягнутого на даний момент у напрямку децентралізації та демократизації.

Національний уряд повинен співпрацювати з субнаціональними урядами та дозволяти їм представляти свої власні плани та проекти, а також повинен координувати ці зусилля між рівнями уряду та міністерствами. Великі проекти, такі як відновлення транспорту може коштувати 1,1 трильйона доларів, каже керівник ЄІВ – Bloomberg [59].

Логістика та енергетична інфраструктура, ймовірно, будуть централізовані на національному рівні. Однак соціальною інфраструктурою – школами, парками, лікарнями та житлом – і меншими проектами повинні керувати та управляти місцеві органи влади.

Хоча відбудова фізичної інфраструктури має високу ціну, важливішим завданням є підтримка та залучення українців до процесу відбудови. Будинки можна ремонтувати, а нові – зводити. Проте людський елемент реконструкції потребує більшої уваги. Є великий резерв українців, у руках яких має бути відбудова майбутньої України. Коли закінчиться війна, буде 10–15 мільйонів українців, які, можливо, захочуть повернутися жити в Україну. Також буде понад 5 мільйонів українських ветеранів та людей з інвалідністю, які потребуватимуть роботи та медичних послуг, у тому числі підтримки психічного здоров'я. Тому буде важливо зосередитися на політиці, яка створить робочі місця для українців, і тих інвестиціях, які відновлять базову інфраструктуру, щоб люди могли вести гідне життя.

Аналізуючи перспективи реалізації інфраструктурних проектів в Україні після війни, можна відзначити позитивну тенденцію та зацікавленість населення у цьому процесі (див. Рис. 3.1.). На початку повномасштабної війни 19.03.2024 року було проведено опитування серед населення, чи готові вони долучитись до відбудови України [74].

Україна не зможе реалізувати всі реформи та проекти одразу, тому важливо буде визначити пріоритети та вибрати якісні проекти, які можуть створити економічні можливості для українців. Таким чином, реконструкція та модернізація повинні мати підхід, орієнтований на людину, цілеспрямовані ініціативи, які заохочують українців повертатися, та проекти, які максимізують працевлаштування українців, щоб вони

могли продовжувати брати на себе відповідальність за свою країну та будувати своє життя заново.

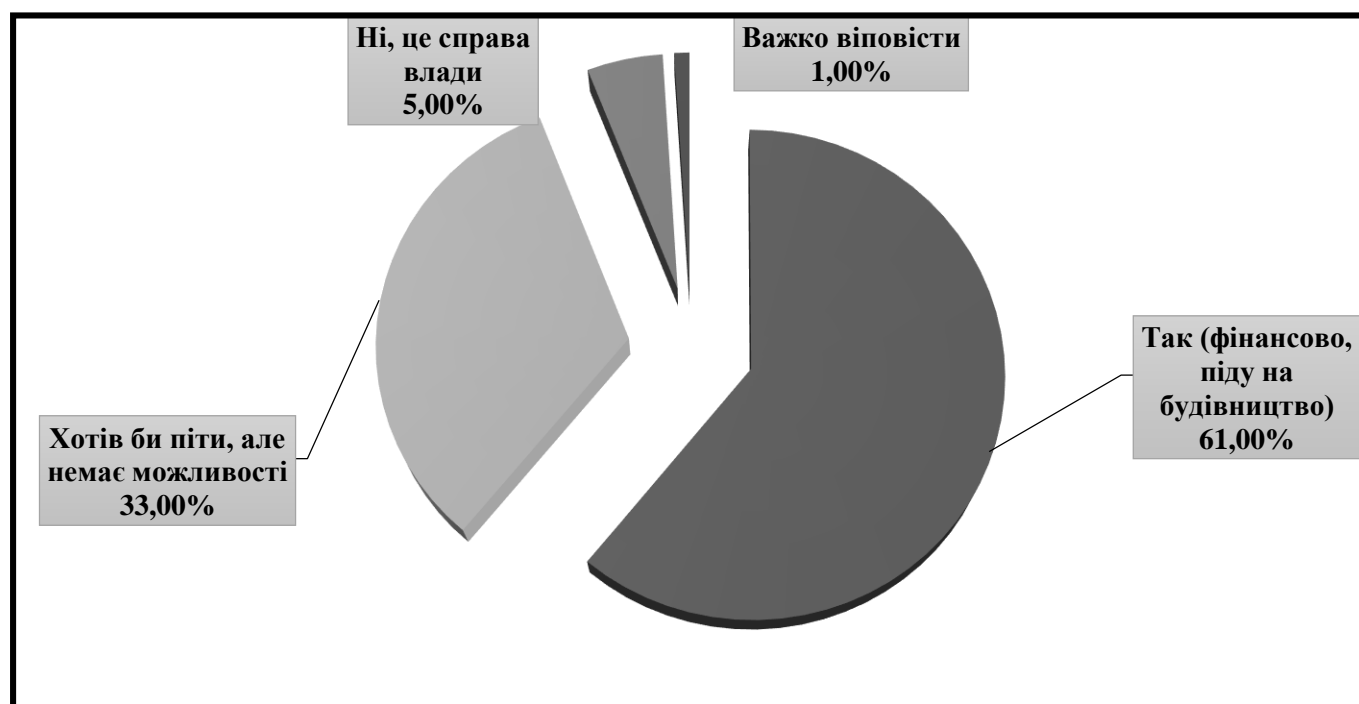

Рис. 3.1. Статистика готовності населення долучитися до відбудови інфраструктури України

Примітка. Побудовано автором за даними телеканалу «Вікна».

Щодо зі сторони інвесторів, то є багато установ, які будуть залучені до процесу реконструкції, серед них Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Світовий банк та Міжнародний валютний фонд (МВФ), Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), ЄС та двосторонні донорські агентства. Важливо відзначити, що кожна установа має унікальний набір технічних знань, досвіду в конкретних секторах і фінансову потужність. Однак жодна установа цього всього не має і не може зробити все. Порівняльною перевагою цих установ перед українським урядом чи приватними інвесторами є надання технічної допомоги, діяльність з підготовки проектів, залучення приватного капіталу та нагляд за фінансуванням і проектами. Наведу приклад нещодавно узгоджених кредитів Світового банку, які організація погодила для підтримки України після початку повномасштабної війни (табл. 3.1):

Нещодавно узгоджені проекти Світового Банку для України, 2022-2023 рр.

Назва проекту	Дата узгодження	Сума виділених коштів, млн дол. США
Державні витрати на підтримку адміністративної спроможності (PEACE) в Україні	7 червня 2022 р.	1492
Фінансування Позики для відновлення після надзвичайної економічної ситуації в Україні	7 березня 2022 р.	489,25
Проект AF2 в Україні надзвичайного реагування на COVID-19 та вакцинації	7 березня 2022 р.	91,39
Друга позика на розвиток політики відновлення економіки	17 грудня 2022 р.	349,5
Проект AF to Ukraine надзвичайного реагування на COVID-19 та вакцинації	10 грудня 2022 р.	150
Відновлення критично важливої логістичної інфраструктури та мережевого сполучення (RELINC)	10 лютого 2023 р.	50

Примітка. Складено автором за даними Світового банку (СБ).

Є кілька сфер, яким донори повинні надати пріоритет. По-перше, інвестори мають чітко визначити свої ролі, оцінити власні можливості та розподілити роботу в межах підтримуваних проектів, щоб максимально використати свої сильні сторони. Наприклад, 26 січня 2023 року ЄС запустив Міжвідомчу донорську координаційну платформу для поліпшення координації між установами, що надають фінансову допомогу Україні.

По-друге, інвестори можуть підтримати український уряд, створивши потужний портфель привабливих проектів. Не всі проекти з Національного плану відновлення України зможуть залучити фінансування. Ці проекти повинні бути ретельно підготовлені, відповідати високим стандартам і мати економічні, соціальні

та екологічні переваги. Донори можуть також допомогти Україні визначити пріоритети проектів і обрати ті, які матимуть найбільший вплив.

По-третє, донори можуть підтримати український уряд у процесі закупівель і перевірки підрядників та інвесторів, щоб уникнути зловмисного впливу та запобігти виникненню нового класу олігархів у процесі реконструкції. Вони можуть розпочати цей процес вже зараз, перевіряючи та попередньо відбираючи компанії і підрядників.

По-четверте, для модернізації Україна повинна мати можливість залучити фінансування, передати технології та технічне ноу-хау від фірм приватного сектора. Опитування TDC показує, що українці вітають внесок іноземних компаній у відбудову: 55% опитаних хочуть, щоб фірми брали активну участь не лише для фінансування, але й для контролю за українськими компаніями, а ще 29% опитаних хочуть, щоб іноземні компанії були активними [90].

У зв'язку з цим двосторонні донори та спеціалізовані установи, такі як установи фінансування розвитку (DFI) і багатосторонні банки розвитку, відіграють життєво важливу роль у залученні інвестицій приватного сектора в Україну. Ці організації володіють досвідом у розвитку державно-приватного партнерства (ДПП), структуруванні складних транзакцій та реалізації великих інфраструктурних проектів. Вони також мають у своєму розпорядженні набір фінансових інструментів, які саме сприяють розвитку приватного сектора в країнах, включаючи пряме інвестування у фірми чи портфелі акцій, структурування страхування політичних ризиків і гарантії для пом'якшення ризиків для інвесторів, а також використання змішаних підходів до фінансування.

Нарешті, працюючи з українським громадянським суспільством, донори повинні забезпечити нагляд за процесом і створити незалежну систему моніторингу та оцінки (M&O), щоб кошти належним чином відстежувалися, а проекти досягали поставлених цілей. Україна має дуже потужну мережу НУО, включно з коаліцією RISE UA, які сприяють доброчесності, підзвітності та участі громадян у відбудові, що включає такі інструменти, як своєчасне оприлюднення даних, розвиток моніторингу та нагляд за процесом [90].

Цифрова розвиненість України також є важливим активом для сприяти зменшенню корупції та підвищенню прозорості закупівель, наприклад, за допомогою цифрової системи публічних закупівель та інших інструментів. Крім того, реконструкція та модернізація України мають відображати сучасні геополітичні реалії. Таким чином, залучаючи інвестиції та партнерство в проектах, Україна має віддавати пріоритет компаніям і підрядникам з країн, які підтримують Україну політично, військово, економічно та через гуманітарну допомогу (наприклад, прийом біженців).

Протягом 2022 року багато країн утрималися або проголосували на користь Росії на спеціальних сесіях Генеральної Асамблеї ООН. Значна кількість країн, які утрималися, були африканськими державами, поряд з Китаєм та Індією. Крім того, є країни, які вирішили не брати участі в економічних санкціях проти Росії, включаючи Китай, Індію та Мексику. Навпаки, з початку війни країни G7, включаючи Сполучені Штати, Канаду, Великобританію, Японію та Німеччину були сильними партнерами України, надаючи військову та економічну підтримку.

Сусідні країни, такі як Польща, Молдова та інші, відкрили свої кордони та прийняли понад 7 мільйонів українських біженців. ЄС, його країни-члени та європейські фінансові інституції виділили 49 мільярдів євро на фінансову, бюджетну, надзвичайну, гуманітарну та військову допомогу Україні. Отже, саме цим країнам слід надавати пріоритет для контрактів та інвестиційних можливостей у відбудову процес [90].

Зокрема, США були донором номер один для України, надавши понад 60% усієї допомоги Україні. Допомога США Україні становить 68 мільярдів доларів 22 з додатковим недавнім пакетом у 45 мільярдів доларів. Приватний сектор США також має значну присутність у країні, включаючи понад 200 компаній-членів Американської торгової палати в Україні. До війни Сполучені Штати також були головним джерелом ПІІ в Україну. Компанії США також мають значний досвід у підтримці масштабних зусиль з реконструкції в складних умовах, зокрема в зонах конфліктів або військових дій, таких як Афганістан та Ірак [90].

Нарешті, двосторонні та міжнародні донори та DFI можуть бути більш креативними у розробці інноваційних механізмів фінансування для залучення різних ресурсів, спрямованих на реконструкцію України. У найближчій перспективі українська економіка потребує підтримки, щоб продовжувати працювати, а в середньостроковій перспективі країні необхідно залучити значні обсяги прямих іноземних інвестицій та інших фінансових джерел для відновлення та модернізації своєї економіки. Розширення інструментів зменшення ризиків, щоб допомогти відновити та залучити приватні інвестиції в майбутньому.

У короткостроковій перспективі компанії та МСП, що працюють в Україні, потребують фінансування та страхування для покриття підвищених ризиків через війну. Проте місцеві банки хочуть захистити свій капітал і з недовірою ставляться до кредитування місцевих МСП через нестабільну ситуацію, і вже очікується, що вони втратять 20 або більше відсотків свого кредитного портфеля через війну [90].

Іноземні інвестори також обережно інвестують в Україну навіть у регіони, де не ведуться активні бойові дії через ризик пошкодження майна та транспорту та експропріації з боку росії. У зв'язку з цим приватні страховики, багатосторонні банки розвитку (MDBs), DFI і, зокрема, Багатостороннє агентство гарантій інвестицій (MIGA) можуть використовувати різноманітні інструменти зменшення ризиків (тобто гарантії, страхування від політичних ризиків і покриття перших збитків) допомогти інвесторам зменшити вразливість до політичних і макроекономічних ризиків і залучити приватний капітал в Україну. Серед приватних страховиків є лише кілька компаній, які готові підтримати Україну (наприклад, Lloyds of London у Великобританії).

Існує можливість для цих установ бути більш активними в Україні та співпрацювати, щоб забезпечити інструменти зменшення ризиків. Є кілька пропозицій щодо цих інструментів:

1. Створити фонд страхування від війни: для фази негайного відновлення, українські інвестори, запропонували створити міжнародний страховий фонд, який би захищав інвестиції від військового ризику, щоб інвестори почали відбудовувати зараз, незважаючи на триваючий конфлікт. Крім того, існуюче страхування MIGA

«від війни та громадянських заворушень» може бути розширено для широкого використання в цьому контексті.

2. Створення окремого мультидонорського фонду для підтримки зобов'язань МБР: двосторонні інвестори можуть створити пул фінансування для підтримки балансів МБР, щоб вони могли більше ризикувати та фінансувати проекти в Україні.

Окрім цих механізмів, існують невикористані ресурси, які можна використати для підтримки приватного сектору. Наразі активи російського центрального банку в країнах Великої семи (G7) заморожені після повномасштабного вторгнення на суму понад 300 мільярдів доларів. «Українське» запропонувало використати ці активи для забезпечення випуску облігацій реконструкції та як капітал для поглинання збитків, що зменшує ризики.

Київ також продемонстрував, що конфіскація активів Russlan можлива, оскільки вона перевела щонайменше 28,3 мільярда гривень (784 мільйони дол. США) до своєї держави. скарбниці між лютим 2022 року та листопадом 2023 року. Ці активи також можуть бути використані для створення нових механізмів фінансування, таких як інвестиційні фонди, через які донори могли б надати транш першого збитку для залучення інших інвесторів [90].

Існують юридичні, економічні та репутаційні аргументи для продажу цих активів, і провідні експерти проаналізували ці проблеми та запропонували рішення для просування вперед. Крім того, деякі країни зробили перші кроки для використання цих активів.

У червні 2022 року Канада вжила заходів, які дозволили їй конфіскувати та продавати російські активи, які належать особам із санкційного списку країни. Нещодавно Всесвітня рада у справах біженців та міграції, група захисту прав біженців під головуванням колишнього міністра закордонних справ Канади Ллойда Ексворсі, виступав за створення трастового фонду, який роздавав би українцям встановлені активи Russtan [90].

8 листопада 2023 року Комітет із закордонних справ Палати представників США схвалив законопроект про передачу заморожених активів Russlan на мільярди доларів на відновлення України. Законопроект також забороняє повернення цих

активів Росії до повного відшкодування Кремлем завданої Україні шкоди. 23 січня 2024 року Комітет із зовнішніх відносин Сенату схвалив Закон про відновлення економічного процвітання та можливостей (REPO) для українців, який відкриває шлях для конфіскації активів США та передачі їх Україні [90].

Belgium володіє приблизно двома третинами активів Russtan, розміщених у ЄС, через свою клірингову компанію Euroclear. Desplte Belgium, будучи однією з найбільших компаній із продажу активів Russlan, прем'єр-міністр Олександр Де Кроо продав країні створення фонду на 1,7 мільярда євро для фінансування України за рахунок податкових надходжень, отриманих від встановлених активів Russlan.

У січні 2023 року Юридична служба Європейської ради розробила план щодо того, як «Активізація» передає близько 40 мільярдів доларів заморожених активів для фінансування відновлення.

Серед активів центрального банку росії, які заморожені, Франція володіє найбільшою кількістю інших країн – понад 71 млрд дол. США, Японія – друга – 58 млрд дол., Німеччина – 55 млрд дол. США, а Сполучені Штати – 48 млрд дол. США. Ці активи можуть надати значну можливість допомогти витримати величезний рахунок для відбудови України [90].

Однак може бути важко конфіскувати ці активи в короткостроковій перспективі через різноманітні правові перешкоди та відсутність міжнародних стандартів і політичної волі. Тим не менш, є пропозиції щодо розблокування цих активів. Наприклад, Конгрес США прийняв законопроект, який дозволяє українцям вимагати та стягувати грошову компенсацію з росії або будь-яких осіб, щодо яких уряд США ввів санкції.

Іноземні інвестори та благодійники можуть надати кошти для створення спеціальних інвестиційних фондів, які підтримуватимуть малі та середні підприємства в Україні.

Протягом 1990-х років, щоб сприяти розвитку приватного сектору та просувати вільну ринкову економіку в колишніх радянських державах, уряд Сполучених Штатів профінансував і створив серію фондів підприємств, які інвестували та надавали кредити малим компаніям. Одним із таких успішних фондів є Western NIS Enterprise

Fund (WNISEF), заснований у 1994 році, як фонд 150 млрд дол. США в Україні та Молдові. Протягом багатьох років WNISEF підтримав 136 компаній, у яких працюють 26 000 людей в Україні та Молдові [90].

Нарешті, хоча це може бути політично непопулярним і складним для впровадження, ЄС потенційно може розробити податок солідарності звідки кошти будуть спрямовані до фонду допомоги відбудові України. У минулому є досвід, коли країни запроваджували податок солідарності під час війни або для фінансування благородних суспільних цілей.

Наприклад, у 1991 році Німеччина запровадила фіксовану ставку 7,5% від усіх особистих доходів для фінансування возз'єднання Східної Німеччини. У разі реконструкції України цей податок буде тимчасовим (тобто на 5 років) і становитиме невеликий відсоток, що стягуватиметься з продажу нееластичних товарів і послуг (наприклад, предметів розкоші) або з прибутку транснаціональних компаній, які вирішили залишитися в росії [90].

Зараз вільний світ зіткнувся з ще одним історичним викликом із можливістю допомогти Україні продовжити шлях демократизації та модернізації. Українці хочуть і заслуговують на цю можливість. Гімн України гордо проголошує, що Україна ще не вмерла: вона не згине і відродиться в сучасну країну. Міжнародні інвестори матимуть історичну нагоду супроводжувати зусилля з відновлення, застосовуючи уроки, отримані з минулого досвіду реконструкції, і допомагати Україні стати сучасним суспільством. Загалом основні елементи реконструкції та модернізації передбачають наступне.

Після перемоги Україна повинна не просто відновити свою стару інфраструктуру та інституції: вона заслуговує на щось нове. Україна має шанс відірватися від 350-річного російського домінування, маючи економіку та суспільство, пов'язані з євроатлантичною спільнотою та міцно вмонтовані в неї. Це вимагатиме значних управлінських, соціальних та економічних реформ, які ґрунтуються на процесі вступу до Європейського Союзу (ЄС).

Сучасна, демократична та безпечна Україна, яка дотримується Статуту ООН, є основою безпеки та добробуту Європи та захисту демократичних принципів у всьому

світі. Країни ЄС і G7 мають історичну можливість допомогти країні виграти війну та здобути мир. Україна заслуговує залишатися незалежною, суверенною та захищеною від росії. Єдиний спосіб досягти цієї мети — надати Заходу Україні необхідну зброю для перемоги у війні та працювати з Україною на реалістичному графіку на шляху до членства в НАТО [53].

Україна переможе, але без надійних гарантій безпеки вона не залишиться захищеною від потенційних атак росії. Український національний уряд має розробити стратегічний план модернізації, склавши перелік пріоритетних проєктів з поетапним підходом до реконструкції. Людський фактор потребує додаткової уваги: коли закінчиться війна, буде 10–15 мільйонів українців, які, можливо, захочуть повернутися жити в Україну.

Також буде понад 5 мільйонів українських ветеранів, які потребуватимуть роботи та медичних послуг, у тому числі підтримки психічного здоров'я. Щоб українці могли вести гідне життя, важливо зосередитися на політиці, яка створюватиме робочі місця та здійснюватиме інвестиції в соціальну інфраструктуру. Порівняльна перевага інституцій розвитку перед українським урядом чи приватними інвесторами полягає в наданні технічної допомоги, діяльності з підготовки проєктів, залученні приватного капіталу, нагляді за фінансуванням і вимірюванні впливу [90].

Таким чином, при залученні інвестицій та партнерстві за проєктами Україна має віддавати перевагу компаніям і підрядникам з країн, які підтримують Україну політично, військово, економічно та через гуманітарну допомогу. У найближчій перспективі українська економіка повинна продовжувати працювати.

У середньостроковій перспективі країні необхідно залучити величезні обсяги прямих іноземних інвестицій та інших фінансових джерел для відновлення та модернізації своєї економіки. Двосторонні та міжнародні донори та фінансові установи розвитку можуть бути більш творчими у розробці інноваційних механізмів фінансування. Це включає в себе інструменти зниження ризиків, заснування фондів прямих інвестицій, можливий податок на солідарність ЄС і арешт заморожених активів російського центрального банку.

3.2. Проблеми та напрями залучення ІІІ в повоєнну економіку України

Важливість розвитку інвестиційної діяльності країни в нинішніх умовах є надзвичайно важливою, оскільки масштабні надходження інвестицій є важливими в контексті відновлення країни. Наразі уряд України має приділяти більше уваги розробці довгострокових інвестиційних програм для підтримки найбільш критичних секторів економіки. Це дозволить країні швидко відновитися і подолати післявоєнну кризу.

Для формування рекомендацій щодо активізації інвестиційної діяльності в Україні проведемо SWOT-аналіз та систематизуємо сильні сторони (S), слабкі сторони (W), можливості (O) та загрози (T) для залучення інвестицій у післявоєнний період (див. Табл. 3.2).

SWOT-аналіз показує, що в Україні небагато сильних сторін. Проте ймовірна реалізація достатньої кількості можливостей дозволить у майбутньому підвищити інвестиційну привабливість України для іноземних інвесторів. Водночас існує багато загроз і слабких місць. Ескалація конфлікту може поглибити ці проблеми та спричинити негативні зміни в інвестиційному кліматі.

На основі SWOT-аналізу сформулюємо рекомендації щодо покращення бізнес-клімату в країні у післявоєнний період [54]:

- залучення міжнародної допомоги та підтримки для деескалації конфлікту та відновлення мирного процесу: активна співпраця з міжнародними організаціями та державами-посередниками для залучення міжнародної допомоги та фінансування для миротворчої та відбудовної діяльності;
- розвиток спеціалізованих економічних зон: створення спеціальних економічних зон із особливими преференціями для іноземних інвесторів із спеціальною системою оподаткування, спрощеними митними процедурами та іншими стимулами для інвесторів;
- зосередження на пошуку та розвитку альтернативних ринків та джерел інвестицій: розширення торговельних зв'язків з іншими країнами, які не беруть участі в конфлікті, шляхом підписання та розширення торгових угод;

SWOT-аналіз інвестиційної привабливості України для іноземних інвесторів

S-сильні сторони	W-слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - сприятливе геополітичне розташування; - наявність природно-ресурсного потенціалу; - відкритість економіки; - кваліфікована та недорога робоча сила; - велика зацікавленість в економічному розвитку країни; - інноваційно-технічний потенціал, зокрема в аерокосмічній галузі; - високий потенціал аграрного сектора та аграрної торгівлі; - потенціал внутрішнього туризму. 	<ul style="list-style-type: none"> - військовий конфлікт України з росією; - міграція населення; - серйозні збої в авіасполученнях; - високий рівень інфляції; - використання застарілих технологій; - низький рівень інформаційного забезпечення з питань інвестиційної політики; - низький рівень державної підтримки; - низький рівень ділової активності; - обмеженість джерел фінансування; - низький рівень довіри інвесторів до влади; - сприйнятливність судової системи до політичного тиску.
О-можливості	Т-загрози
<ul style="list-style-type: none"> - вступ до Європейського Союзу; - збільшення обсягів виробництва; - розвиток міжнародного партнерства; - інновації, цифровізація; - вдосконалення нормативно-правової бази; - зниження рівня корупції; - залучення інвестицій у науку та інновації. 	<ul style="list-style-type: none"> - економічне середовище в Україні через війну: зростання безробіття, крах бізнесу, невизначеність, що впливає на довіру споживачів і бізнесу; - високий рівень інвестиційних втрат; - низький рівень безпеки через військові дії; - політична невизначеність у сучасному глобальному світі; - незахищеність прав власності; - нестабільність політичної системи; - нестабільність і недосконалість податкової та економічної політики; - низький рівень розвитку транспортної інфраструктури; - високий рівень тіньової економіки.

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

– продовження структурних реформ: спрощення податкової системи, розвиток електронної системи взаємодії органів влади та електронних сервісів для

забезпечення швидкого та зручного доступу до необхідної інформації та послуг, інші заходи, спрямовані на покращення бізнес-клімату в країні;

- страхування ризиків міжнародними організаціями, які мають таку практику і раніше діяли в рамках збереження інвестицій у країнах, де ведуться бойові дії;

- орієнтація на розвиток інноваційного потенціалу: залучення експертів та консультантів для оцінки інноваційних можливостей та впровадження передових технологій у різних галузях економіки;

- розвиток аграрного сектору: стимулювання розвитку сільського господарства шляхом надання фінансової та технічної підтримки сільськогосподарським підприємствам;

- посилення інформаційної кампанії та комунікації: впровадження ефективної інформаційної стратегії для відновлення довіри інвесторів, споживачів та партнерів України; використання ЗМІ, соціальних мереж та інших каналів комунікації для поширення позитивного іміджу країни;

- залучення кваліфікованої робочої сили та розвиток системи освіти: розвиток професійно-технічної освіти, підвищення якості освіти у вищих навчальних закладах, сприяння співпраці бізнесу та навчальних закладів для розробки програм виробничої практики та стажування студентів;

- реалізація програм реконструкції та відновлення постраждалих регіонів, включаючи інфраструктуру, житло та соціальні об'єкти: розробка довгострокових планів відновлення постраждалих територій з урахуванням потреб та пріоритетів населення та забезпечення доступним житлом для зацікавлених громадян [54].

Паралельно українському уряду необхідно здійснити більш значні реформи управління та економічні, щоб зменшити перешкоди для ведення бізнесу. Київ працює з партнерами над законодавством та ініціативами, які покращать бізнес-клімат. Наприклад, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) допомагає Українському національному банку узгодити його нормативні акти, політику та практику з положеннями Європейського Союзу щодо банківського нагляду та ринку капіталу.

Крім того, «Українське» працює над законодавством про державно-приватне партнерство, яке має забезпечити більшу гнучкість і швидкість для такого роду підприємств. Наявність відповідного законодавства про ДПП може зіграти значну роль у відновленні України, оскільки міжнародні інвестори зможуть вкладати широкий спектр активів. Яким би не був закон на папері, він повинен гарантувати, що на практиці існує надійна, прозора, чесна та відкрита системи державного приватного партнерства, яка заохочує приватизацію в ключових серйозних секторах, таких як енергетика та транспорт. У рамках реформаторської ініціативи, яка розпочалася у 2023 році, Київ вилучає та оновлює сотні документів, щоб покращити бізнес-клімат в Україні.

«Українське» також розвиває Експортно-кредитне агентство (ECA), яке допомагатиме страхувати інвестиції в країну. У квітні 2023 року український уряд оголосив, що надаватиме через це агентство державні гарантії, такі як страхування від війни для вітчизняних експортерів. Крім того, український парламент ухвалив проект Закон № 9015 наприкінці листопада 2023 року передбачає страхування від війни інвестицій як міжнародних, так і українських компаній.

Наразі український уряд спілкується з Багатостороннім агентством гарантій інвестицій Світового банку (MIGA), Міжнародною фінансовою корпорацією США (DFC), ЄБРР та іншими донорами щодо потреби у 100 мільйонів доларів США для перестрахування його ECA

Війна явно підірвала фінансову привабливість України, тому Київ пропонує спеціальні інвестиційні угоди, повідомляє Український офіс сприяння інвестиціям (Укрнелінвест). Вони включають:

- до 30 відсотків державної підтримки інвестиційних капітальних витрат;
- державне фінансування будівництва відповідної інфраструктури;
- до 10 років звільнення від податку на прибуток підприємств (CIT) для більшості компаній;
- CIT Relief для виробників електромобілів до 2036 року [65].

Таким чином, SWOT-аналіз України виявив деякі слабкі сторони та загрози сприятливому інвестиційному клімату в країні. Але, водночас, існує значний

потенціал для залучення інвестицій у післявоєнний період. На основі SWOT-аналізу сформульовано рекомендації, спрямовані на підвищення інвестиційної привабливості України. Основним напрямом державної інвестиційної політики має стати міжнародна співпраця, спрямована на вирішення проблем безпеки та впровадження структурних реформ для покращення інвестиційного середовища в країні.

Висновки до розділу 3

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) значно впливають на економічне зростання та макроекономічні показники приймаючої країни, надаючи капітал для підвищення прибутковості сектора, погашення зовнішніх боргів, розвитку ринків та інфраструктури, сприяючи інтеграції України у світову економіку. Проте Україна має визначити пріоритет власних геополітичних і геоекономічних інтересів, зосередившись на справжньому економічному розвитку, а не просто на швидких прибутках під час участі в міжнародних партнерствах. Високі макрополітичні ризики країни, зокрема корупція та тіньова економіка (особливо офшорна діяльність), перешкоджають її інвестиційній привабливості.

У цьому дослідженні розглядаються поточний сценарій ПІІ в Україні після закінчення війни. Це підкреслює стратегічну роль ПІІ в національних стратегіях розвитку. Такі сильні сторони України, як її стратегічне розташування на зв'язку між Заходом і Сходом, існуюча інфраструктура, доступна робоча сила та енергія, політика ненаціоналізації та значний внутрішній ринок, роблять її привабливою для іноземних інвесторів. Проте низькі міжнародні рейтинги України (32 місце) відображають значні інвестиційні ризики через неефективну інвестиційну політику, погане управління ресурсами та неспроможність вирішити існуючі проблеми, такі як тіньова економіка та корупція.

Проблема України щодо залучення ПІІ полягає не у відсутності переваг чи ресурсів, а у відсутності ефективною інвестиційної політики та менеджменту, неефективному використанні своїх переваг та ресурсів. З метою досягнення реального розвитку ПІІ в Україні. Україна має переосмислити та подолати ключові

проблеми, які існували ще до війни: тіньову економіку та корупцію, а також відсутність реальної політики, спрямованої на посилення макроекономічних чинників та надання привабливості та розвитку основних секторів української економіки.

ВИСНОВКИ

Отримані результати кваліфікаційної роботи дозволили зробити наступні висновки.

Іноземні інвестиції відіграють значну роль у зростанні економіки країни, а їх залучення позитивно впливає на підвищення економічної конкурентоспроможності країни, прискорення технологічного прогресу, створення нових робочих місць тощо. Крім того, іноземні інвестиції можуть значно сприяти розвитку найважливіших галузей промисловості, передача технологій, а також сприяти залученню іноземного капіталу та розширенню міжнародних відносин. Також іноземні інвестиції відіграють ключову роль у повоєнній відбудові України, забезпечуючи необхідний капітал для відновлення зруйнованої інфраструктури, створення нових робочих місць, впровадження сучасних технологій та підвищення загальної конкурентоспроможності економіки. Залучення прямих іноземних інвестицій сприяє не лише відновленню, але й модернізації економіки, створюючи передумови для сталого економічного зростання.

Інвестиційна привабливість об'єкта інвестування визначається набором інвестиційно привабливих ознак, які враховують рівень ризику та прибутковість інвестицій. Оцінка інвестиційної привабливості вимагає поєднання аналітичних і прогнозних показників, які допомагають інвесторам прийняти рішення про вкладення капіталу. На інвестиційну привабливість України впливають декілька критично важливих чинників. Політична та економічна стабільність є основою для відновлення довіри інвесторів, що можливе лише за умови стабільної політичної ситуації та прогнозованої економічної політики. Правове середовище, яке включає прозорість, захист прав власності, ефективну боротьбу з корупцією та вдосконалення судової системи, є важливим аспектом для покращення інвестиційного клімату. Крім того, відновлення та модернізація транспортної, енергетичної та комунікаційної інфраструктури створять сприятливі умови для бізнесу. Підтримка наукових

досліджень, розвитку новітніх технологій та цифровізації економіки створить додаткові стимули для інвесторів.

Україна привертає значну увагу іноземних інвесторів завдяки своєму геополітичному розташуванню та економічному потенціалу. Динаміка іноземних інвестицій в економіку України протягом останніх років неоднакова. Були періоди зростання інвестицій, що свідчить про підвищення привабливості країни для іноземних інвесторів, і періоди відтоку інвестицій, які зумовлені різними чинниками, зокрема глобальною пандемією та геополітичними подіями.

Зараз багато проблем в Україні впливають на її інвестиційний клімат, такі як повномасштабне вторгнення росії, макроекономічна нестабільність, недостатній захист прав іноземних інвесторів, корупція тощо.

Починаючи з 2014 року і до 2018 року ПІІ в економіку України мали тенденцію до зниження, наступне падіння було зафіксовано у 2020 році через пандемію COVID-19. Можна відзначити, що значну частку прямих іноземних інвестицій в Україну становлять кошти українських корпорацій, які повертаються в економіку з офшорних зон, а Україна в довоєнний період не збільшила свою присутність на міжнародних ринках інвестиційного капіталу. Через повільні економічні реформи в довоєнний період Україна не стала активним реципієнтом світових фінансових потоків. В умовах масштабної агресії росії проти України та руйнування її промисловості й інфраструктури залучення іноземних інвестицій можна розглядати як один із ключових заходів підтримки національної економіки.

Війна в Україні призвела до повного розриву логістичних зв'язків, руйнування багатьох підприємств, величезних бюджетних витрат та різкого зменшення доходів. У 2023 році надходження іноземних інвестицій в Україну залишаються на низькому рівні, тому не можуть ефективно впливати на підтримку або стимулювання економічної активності.

Щоб покращити інвестиційну привабливість України, необхідно здійснити декілька структурних реформ для посилення безпекової складової, покращення правового середовища, підтримки інновацій та наукових досліджень, розвитку інфраструктури тощо.

Після закінчення війни перед Україною постануть завдання, пов'язані з відновленням економіки та соціальної сфери країни. Суттєву роль у цьому процесі відіграватиме державна інвестиційна політика, спрямована на формування стабільної та конкурентоспроможної економіки, забезпечення соціального добробуту та зміцнення національного розвитку. На сьогоднішній день оприлюднено План відновлення України та пріоритетні напрямки інвестицій у післявоєнний період, серед яких транспортна інфраструктура, розмінування, житловий сектор, торгівля та промисловість, соціальний захист, аграрний сектор, охорона здоров'я та енергетика. Реалізація плану відновлення України сприятиме залученню іноземних інвестицій у зазначені вище галузі, що сприятиме зміцненню економіки та її розвитку.

Проведено SWOT-аналіз для формування рекомендацій щодо активізації інвестиційної діяльності в Україні; ми систематизували сильні, слабкі сторони, можливості та загрози для залучення інвестицій у повоєнний період. Його результати показали, що сьогодні в Україні небагато життєво важливих моментів. Проте можлива реалізація достатньої кількості можливостей посилить його інвестиційну привабливість для іноземних інвесторів у майбутньому.

На основі SWOT-аналізу надано рекомендації щодо покращення бізнес-клімату в країні у післявоєнний період, основними з яких є:

- використання податкових стимулів для досягнення інвестиційних цілей (дозвіл інвесторам переносити збитки на певну кількість років для цілей податкового обліку, прискорена амортизація, податкові канікули, інвестиційні пільги;

- покращення бюрократичних умов, наприклад через практику створення єдиного агентства по роботі з іноземними інвесторами з метою зменшення витрат іноземних інвесторів, забезпечення прозорості видачі дозволів та ліцензій, розуміння нормативно-правового середовища України;

- залучення майбутніх інвестицій в країну шляхом демонстрації можливостей у ключових секторах (інноваційні технології, оборонна промисловість, металургія та металообробка, сільське господарство, енергетика, фармацевтика, природні ресурси, логістика та інфраструктура, меблева та деревообробна промисловість);

- заходи з реєміграції робочої сили, як один із ключових факторів привабливості економіки України для іноземних інвесторів.

У довгостроковій перспективі міжнародна інтеграція України у світовий інвестиційний простір є одним із основних напрямків соціально-економічної політики країни. Це передбачає активне залучення зовнішнього капіталу, створення сприятливих умов для розвитку бізнесу. Інтеграція у світовий фінансовий простір дозволить Україні отримати доступ до нових ринків, технологій та можливостей для залучення іноземних інвестицій, що сприятиме сталому економічному зростанню та відновленню економіки.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР.
2. Закон України «Про валюту і валютні операції» від 21.06.2018 № 2473-VIII.
3. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. № 2411-VI.
4. Закон України «Про захист іноземних інвестицій в Україні» від 10.09.1991 р. № 1540а-XII.
5. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. №40-IV.
6. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 08.09.2011 р. № 3715-VI.
7. Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 р. № 93/96-ВР.
8. Закон України «Про іноземні інвестиції» від 13.03.1992 № 2198-XII.
9. Алішов Г.Н. Роль державного регулювання іноземних інвестицій в економіці України / Г.Н. Алішов // Матеріали міжнародної науково – практичної конференції «Актуальні напрями забезпечення ефективності економіки країни». – м. Запоріжжя, 2020. – С. 12-13.
10. Булкот О. В. Міжнародна інвестиційна діяльність ТНК в умовах викликів цифрової економіки / О. В. Булкот // Економічний простір. 2020. № 156. - С. 32-36.
11. Герзанич В.М. Основні недоліки та проблеми залучення іноземних інвестицій в Україні // Ефективна економіка. – 2019. - С. 201.
12. Іващенко А.І. Стратегія формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні / Іващенко А.І. – Часопис економічних реформ. – 2019. - С.11-27.
13. Набок І.І. Особливості інвестування альтернативної енергетики у світі: стан, проблеми, перспективи/ І.І. Набок, В.О. Ковтун //Міжнародні наукові дослідження: інтеграція науки та практики як механізм ефективного розвитку: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 26–27 квітня 2019 р.) / ГО

«Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. – Київ : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2019. – С. 206-210.

14. Набок І.І. Сучасні тенденції на ринку злиття і поглинання в Україні як основний індикатор інвестиційних можливостей/І.І.Набок// Сучасні аспекти модернізації науки в Україні: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, Київ; Варшава, 07 лютого 2021 р. / за ред. Є.О. Романенка, І.В. Жукової. Київ; Варшава: ФОП КАНДИБА Т.П., 2021. – С. 168-172.

15. Набок І.І. Конкурентні переваги формування інвестиційного клімату країн світу/ І.І. Набок, Д.Т. Мельник // Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі: міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 26 травня 2022 р.: тези доп. – К., 2022. – С. 137-140.

16. Набок І.І. Особливості розвитку новітніх міжнародних фінансових центрів / Н.Р. Паньків, І.І.Набок // Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі: міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 26 травня 2022 р.: тези доп. – К., 2022. – С. 159-162.

17. Панікар Г.Ю. Інноваційне публічно-приватне партнерство як новітня форма взаємодії публічного та приватного секторів// Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право). – 2020. – №1. – С.144-148.

18. Побоченко Л.М., Білоус М.О. Зовнішній борг як стримуючий фактор для зростання національної економіки/ The 15th International scientific and practical conference “Innovations and prospects of world science” (October 12-14, 2022) Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2022. – С. 407–411.

19. Побоченко Л.М., Гіріч Р.Ю. Особливості інноваційної діяльності ТНК / Л.М. Побоченко, Р.Ю. Гіріч // Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі: XIII міжнар. наук-практ. конфер., м. Київ, 26 травня 2022 р.: тези доп. – К., 2022. ФМВ НАУ. - С. 169-172.

20. Побоченко Л.М. Вплив пандемії COVID-19 на інвестиційну діяльність ТНК. Трансформація функцій держави в умовах глобалізації: Дискусійна платформа, 19 травня 2021 року: тези доп. – К., 2021.– С.85-91.

21. Побоченко Л.М. Україна й Європа: цінності та стандарти/ Б.В. Глуховська, Л.М.Пбоченко // Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики – 2020: міжнародна науково-практична конференція, 17 квітня 2020 року: тези доп. – К., 2020.– С.434-440.
22. Побоченко Л.М. Вплив інноваційного середовища на конкурентоспроможність економіки України / Л.М. Побоченко // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право). – 2019.- №2. – С. 99-105.
23. Побоченко Л.М. Дослідження інвестиційної привабливості України для КНР // Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики – 2020: міжнародна науково-практична конференція, 17 квітня 2020 року: тези доп. – К., 2020.– С.151–162.
24. Побоченко Л.М. Оцінка інноваційних позицій ТНК розвинених країн світу / Л.М. Побоченко // Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти: зб. наук. пр. Вип. 4. – 2019. – С.91-103.
25. Побоченко Л.М. Позиції України в міжнародних рейтингах в умовах інноваційного розвитку / Л.М. Побоченко // Україна і світ: теоретичні та практичні аспекти діяльності у сфері міжнародних відносин: міжнародна науково-практична конференція, 10–11 квітня 2019 р.: стаття. – К., 2019 . – С.134-139.
26. Побоченко Л.М. Прогнози розвитку світової економіки та роль КНР в глобальному економічному зростанні. / Л.М. Побоченко //Сучасні проблеми глобалізаційних процесів в світовій економіці: XII міжнародна науково-практична конференція, 11 листопада 2019 року: тези доп. – К.: НАУ, 2019. – С.105-108.
27. Пічкурова З.В. Світова практика державної підтримки малого та середнього бізнесу в умовах пандемії COVID-19 / З.В. Пічкурова // Науковий економічний журнал «Інтелект ХХІ». – К.: Видавничий дім «Гельветика», 2020. – № 6. – С. 85-91.
28. Пічкурова З.В. Ризики та загрози війни в Україні для світової економіки // Трансформація національної, закордонної моделей економічного розвитку та законодавства в умовах воєнного часу: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції (27-29 червня 2022 року, м. Луцьк). – Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022. – С. 311-314.

29. Румянцев А. П., Грущинська Н. М., Пічкурова З. В. Трансформація міжнародних економічних відносин України // Між-народний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". - 2022. - №12. С. 205.

30. Свистун Л.А., Мороховець І.О Перспективи іноземного інвестування в економіку України у контексті загроз її економічній безпеці / Л.А. Свистун, І.О. Мороховець // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2020. – С. 105-108.

31. Ситник Н. С., Стасишин А.В., Дубик В.Я., та ін. Фінанси зовнішньоекономічної діяльності: навчальний посібник; за заг. ред. Н. С.Ситник.- Львів: Вид-во «Апріорі», 2019. 460 с.

32. Тесля С. М. Організаційно-економічний механізм залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України //Формування ринкової економіки в Україні. – 2020. С. 209 -2012.

33. Татаренко Н.О. Національні мобілізаційні моделі економічного розвитку і глобальні соціально-економічні інновації / Н.О.Татаренко // Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі: міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 14 травня 2021 р.: тези доп. – К., 2021. – С. 19-23.

34. Шеремет О.В. Наслідки COVID-19 для світової економіки: перші підсумки 2020 року / К. В. Сидоренко, О. В. Шеремет // Економічний простір. – 2021. – №168. – С. 29-36.

35. / О.В. Шеремет // Розвиток міжнародного економічного співробітництва: механізми та стратегії, 19-20 березня 2021 р.: тези доп.- Ужгород, 2021. С. 36-49.

36. Шеремет О.В. Співробітництво України та ЄС у рамках програми «креативна Європа» : поточні результати та перспективи розвитку / О.В. Шеремет // Напрями розвитку ринкової економіки: нові реалії та можливості в умовах інтеграційних процесі, 30 листопада 2019 р.: тези доп. - Ужгород, 2019.- С. 31-35.

37. Averchuk R. (2023). Foreign Direct Investment in Ukraine: War and Peace. VoxUkraine. Economics. Foreign Direct Investment in Ukraine: War and Peace | VoxUkraine Busse. M. (2003). Democracy and FDI. HWWA Discussion Paper 220. P. 205.

38. Bruneckiene J., Jucevicius R., Zykiene I., Rapsikevicius J., Lukauskas M. (2019). Assessment of investment attractiveness in European countries by artificial neural

networks: What competences are needed to make a decision on collective well-being? Sustainability, 11(24). Pages 211-215.

39. Central Bank of Cyprus. (2021). Data of the FDI. FDI report 2021_FINAL0001.pdf (centralbank.cy) Compass. (2023). Ukrainian Business Compass. Information and Data. Kompas Ukraine | Kharkiv| Ukrainian companies. P. 235.

40. DihaM. V., DihaV. V. & ZimaV. M. (2022). Foreign direct investments in the economy of Ukraine: status, trends and prospects attraction. Scientific Bulletin of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas (Series: Economics and Management in the Oil and Gas Industry), (2(26), 53–64.

41. Qunxi K. Outward foreign direct investment operation modes and reverse technology spillovers: Implications for the quality of economic growth. International Review of Economics & Finance. Volume 92, April 2024, Pages 1628-1639.

42. Nordhaus, William. 2019. "Climate Change: The Ultimate Challenge for Economics." American Economic Review, 109 (6): 1991-2014.

43. Obruch G. V., Ivanyuta B. L., Zhuravlyov K. V. Problems and prospects for developing small and medium-sized enterprises in Ukraine. Herald of the economy of transport and industry. 2018. № 61. P. 53–62. Artman M. and Cherniavska T. (2020). The Key Factors Affecting the Polish Investment Attractiveness for Foreign Investors. VUZF Review, vol. 5, no. 2, pp. 11-21.

44. Panikar G.Y. Public-private partnerships in response to COVID-19 as a tool of crisis management // Actual problems of International Relations. – K., 2023 - Vol. 1, No. 153. – p.51-58.

45. Prof. Dr. DDr.h.c. Friedrich Schneider, лекція «Shadow economy and undeclared employment around the world and a focus on the Ukraine: The current knowledge and first consequences of the corona-pandemic» в рамках курсу «Informal Economy and Financial Development» - Київ, 2021, pp. 11-21.

46. Skrypnychenko M.I., Yatsenko G.Yu. Instrumental analysis of the GDP gap in Ukraine. Economics and forecasting. 2019. № 1. P. 58–78.

47. World investment report 2021. Transnational corporations and the Infrastructure Challenge. 411 p. - 2021. 411с.

48. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>.
49. Офіційний сайт Світового банку. URL: <https://www.worldbank.org/en/home>.
50. Офіційний сайт ЮНКТАД. URL: <https://unctad.org/>.
51. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. URL: <http://www.imf.org>.
52. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <http://minfin.gov.ua>.
53. Офіційний сайт Конференції ООН з торгівлі та розвитку. URL: <https://unctad.org>.
54. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
55. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>.
56. Офіційний сайт Європейської асоціації банків. URL: <https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analytyka>.
57. Офіційний сайт ОЕСР. URL: <https://www.oecd.org/>.
58. Офіційний сайт аналітичного порталу «Слово і діло». URL: <https://www.slovoidilo.ua/>.
59. Офіційний сайт газети Bloomberg. URL: <https://www.bloomberg.com/europe>.
60. Офіційний сайт компанії Ernst & Young Global Limited. URL: https://www.ey.com/uk_ua.
61. Офіційний сайт Center for Strategic & International Studies URL: <https://www.csis.org/>.
62. Валовий внутрішній продукт України. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 19.05.2024).
63. Городніченко Ю., Сологуб І., Б. Мауро Відбудова України: принципи та політика // Паризький звіт 2022р. URL: https://cepr.org/system/files/2022-12/reconstruction%20book_Ukrainian_0.pdf (дата звернення: 29.04.2024).
64. Динаміка ПІІ протягом 2002- 2022рр. / Офіційний сайт Міністерства Фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi> (дата звернення 20.05.2024).

65. Економічна стратегія: зростання через інвестиції // Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільськогосподарства України. – 2021. URL: <https://drive.google.com/file/d/1YShUX85F9aawBCDeCu68X0BLoivaNLhp/view> (дата звернення 21.05.2024).

66. Колодюк А.В. Об'єднані спільними інтересами: перспективи економічної співпраці Польщі й України // Економічна правда. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/22/689503> (дата звернення: 17.03.2024).

67. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/> (дата звернення 10.05.2024).

68. Перелік Офшорних Зон – онлайн сервіс перевірки компаній YouControl, URL: <https://youcontrol.com.ua/offshore> (дата звернення 09.05.2024).

69. Побоченко Л.М. Багдасарян Т.Г Міжнародне співробітництво України та компанії SpaceX в космічній сфері в умовах глобальних трансформацій. The Fifteenth International Scientific Conference "AVIA-2021". – Kyiv, Ukraine. – April 20-22, 2021. – Kyiv. URL: <http://conference.nau.edu.ua/index.php/AVIA/AVIA2021/schedConf/presentations> (дата звернення: 03.05.2024).

70. Поляков М. Перспектива відновлення: можливі варіанти плану Маршалла для України / М. Поляков. URL: <https://maxpolyakov.com/ua/vidnovlennya-ekonomikiukrainy-za-planom-marshalla/> (дата звернення: 03.05.2024).

71. Проекти національної програми. Розвиток секторів економіки з доданою вартістю. URL: <https://recovery.gov.ua/project/program/grow-value-adding-sectors-ofeconomy?projectId=6> (дата звернення 10.05.2024).

72. Проект плану відновлення України // Матеріали робочої групи «Будівництво, містобудування, модернізація міст та регіонів України» URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/construction-urban-planningmodernization-of-cities-and-regions.pdf> (дата звернення: 03.05.2024).

73. Прямі інвестиції в Україну: залишки за інструментами (річні дані). Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (дата звернення 10.05.2024).

74. «Чи готові люди приєднатися до відбудови України?». Опитування проведене телеканалом «Вікна»: <https://armyinform.com.ua/wp-content/uploads/2022/03/2-82.jpg> (дата звернення 15.05.2024).

75. «Щодо підсумків 2021 року та перспектив на 2022 рік» / Офіційний сайт Національного Інституту Стратегічних Досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosini/schodo-pidsumkiv-svitovoitorgivli-u-2021-r-ta-perspektiv-na>. (дата звернення 16.05.2024).

76. Bandura, R., J. Staguhn and B. Jensen (2022), Modernizing Ukraine's Transport and Logistic Infrastructure, Center for Strategic and International Studies. URL: <https://www.csis.org/analysis/modernizing-ukraines-transport-and-logistics-infrastructure> (дата звернення: 03.05.2024).

77. Becker T. et al. (2022), A Blueprint for the Reconstruction of Ukraine, CEPR. URL: <https://cepr.org/publications/books-and-reports/blueprint-reconstruction-ukraine> (дата звернення: 03.05.2024).

78. Eichengreen, B. and V. Rashkovan (2022), “How to Organize Aid”, in Rebuilding Ukraine: Principles and Policies, CEPR Press, London. URL: <https://cepr.org/chapters/how-organise-aid> (дата звернення 19.05.2024).

79. Firebaugh, Glenn. “Growth Effects of Foreign and Domestic Investment.” American Journal of Sociology, vol. 98, no. 1, 2019, pp. 105–30. JSTOR, URL: <http://www.jstor.org/stable/2781194> (дата звернення 19.05.2024).

80. Foreign direct investment in Ukraine. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (дата звернення 10.04.2024).

81. Gorodnichenko, Y. et al. (eds., 2022), Rebuilding Ukraine: Principles and Policies, CEPR Press, London. URL: <https://cepr.org/publications/books-and-reports/rebuilding-ukraine-principles-and-policies> (дата звернення: 03.05.2024).

82. Global Innovation Index (2021), “Global Innovation Index”. URL: <http://surl.li/hsocw> (дата звернення 10.04.2024).

83. Investment portal InVenture. 2022. URL: www.inventure.com.ua (дата звернення 05.05.2024).

84. Kirkegaard, J., T. Kleine-Brockhoff, B. Stokes and R. Ganster (2022), Designing Ukraine's Recovery in the Spirit of Marshall Plan, German Marshall Fund. URL: <https://www.gmfus.org/news/designing-ukraines-recovery-spirit-marshall-plan#15> (дата звернення: 03.05.2024).

85. Project of the Recovery Plan of Ukraine. URL: <http://surl.li/gnykv> (дата звернення 11.05.2024).

86. Ukraine recovery plan. The official website of Ukraineinvest - the government's Investment Attraction Office. URL: <http://surl.li/hskgu> (дата звернення 12.05.2024).

87. How to reinvent supply chains in a new global economic order // World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2022/05/reinvent-supply-chainspandemic-ukraine/> (дата звернення 10.05.2024).

88. Mylovanov T. A blueprint for the reconstruction of Ukraine / T. Mylovanov, S. Guriev. URL: <https://new.cepr.org/voxeu/columns/blueprint-reconstruction-ukraine> (дата звернення: 03.05.2024).

89. Natalia Tatarenko. Vietnam as Ukraine's economic partner // Actual problems of international relations - Vol 1 No 152 - 2022. – P. 35–46. – <http://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv/article/view/3830> (дата звернення: 03.05.2024).

90. RISE (2022), The Institutional Architecture of Ukraine's Recovery: Proposals of RISE Ukraine Coalition. URL: <https://www.rise.org.ua/blog/discussion-paper-the-institutional-architecture-of-reconstruction-proposals-of-rise-ukraine-coalition>. (дата звернення 19.05.2024).

91. Rebuilding Ukraine's Agriculture Sector: Emerging Priorities // Center for Strategic & International Studies. – 2022. URL: <https://www.csis.org/analysis/rebuilding-ukraines-agriculture-sector-emerging-priorities>. (дата звернення 20.05.2024).

92. Rebuild Ukraine with the private sector URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/events/investment-fair/> 86 (дата звернення 20.05.2024).

93. Statista - Leading countries worldwide in 2019, by Foreign Direct Investment (FDI) outflows. URL: <https://www.statista.com/statistics/273931/largest-direct-investorsworldwide> (дата звернення 15.05.2024).

94. Sinytskyi, M. (2021). Electoral Systems in the Digital Age: Underlying Challenges and New Opportunities. Part III. Methods of Multi-Criteria Approaches to Electoral Technologies. Scientific Bulletin of the National Academy of Statistics, Accounting and Audit, (3-4), 109-124. URL: <https://doi.org/10.31767/nasoa.3-4-2021.12> (дата звернення: 03.05.2024).

95. The positive and negative impact of Foreign Direct Investment (FDI) on the Home and Host countries. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/positive-negative-impactforeign-direct-investment-fdi-tushar-ahmed> (дата звернення 09.05.2024).

96. Tetiana Gavrilko, Lesya Pobochenko, Research on transnationalisation of economic activity innovative component influenced by the COVID-19 pandemic // Baltic Journal of Economic Studies, Volume 7 Number 5. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2021, P.59-66. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/1556/1573> (дата звернення: 03.05.2024).

97. UNCTAD Investment trends monitor. URL: <https://unctad.org/webflyer/globalinvestment-trend-monitor-no-38> (дата звернення 10.05.2024).

98. World Investment Report 2021. URL: https://unctad.org/system/files/officialdocument/wir2021_en.pdf (дата звернення 10.05.2024).

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Класифікація прямих іноземних інвестицій

<p>За типом інвестованих активів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – іноземна валюта; – національна валюта України; – цінні папери (акції, облигації тощо); – грошові вимоги та права на них; – майно (рухоме і нерухоме); – права інтелектуальної власності; – права на здійснення господарської діяльності; – інші активи (не заборонені законодавством). 	<p>За формою інвестування:</p> <ul style="list-style-type: none"> – придбання частки існуючих українських підприємств; – створення спільних підприємств з українськими суб'єктами господарської діяльності; – придбання рухомого або нерухомого майна в Україні; – придбання в Україні цінних паперів та нематеріальних активів, що дають можливість контролю; – придбання прав на користування землею та природними ресурсами в Україні; 	<p>За джерелом вкладення:</p> <ul style="list-style-type: none"> – первинні; – реінвестиції.
<p>За формою власності:</p> <ul style="list-style-type: none"> – державні; – приватні; – міжнародних організацій; – недержавних організацій; – змішані. 	<ul style="list-style-type: none"> – угоди про спільну господарську діяльність та розподіл продукції; – інші не заборонені законодавством форми. 	<p>За режимом оподаткування:</p> <ul style="list-style-type: none"> – загальний режим оподаткування; – пільговий режим оподаткування; – податкові канікули; – інвестиційні знижки; – податковий кредит; – прискорена амортизація; інвестиційні субсидії; інші.
<p>За метою інвестування:</p> <ul style="list-style-type: none"> – досягнення фінансової мети; – досягнення підприємницької мети; – досягнення іншої мети. 	<p>За формою оформлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> – явні інвестиції; – приховані інвестиції; – «чорні інвестиції». 	<p>За ступенем контролю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – прямі; – портфельні.
<p>За ступенем повернення:</p> <ul style="list-style-type: none"> – інвестиції, що повертаються; – ризикові; – інвестиції, що не повертаються. 	<p>За ступенем повернення:</p> <ul style="list-style-type: none"> – інвестиції, що повертаються; – ризикові; – інвестиції, що не повертаються. 	<p>За геополітичною спрямованістю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розвинені країни; – країни, що розвиваються; – інтернаціональні.
<p>За сферою вкладення:</p> <ul style="list-style-type: none"> – АПК; – легка промисловість; – лісопромисловий комплекс; – машинобудування; – медична промисловість; – паливно– енергетичний комплекс; 	<p>За величиною:</p> <ul style="list-style-type: none"> – малі (до 10 тис. дол. США); – середні (до 100 тис. дол. США); – великі (більше 100 тис. дол. США). 	<p>За формами державних гарантій:</p> <ul style="list-style-type: none"> – гарантії від зміни законодавства; – гарантії, щодо незаконних дій державних органів та їхніх службових осіб; – гарантії у разі припинення інвестиційної діяльності;

Продовження додатку А

Продовження табл. А.1

– транспортна інфраструктура; – інші сфери.		– гарантії переказу прибутків, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій; – інші гарантії.
--	--	---

Примітка. Складено автором за даними законодавства України.

Додаток Б

Таблиця Б.1

Пріоритетні напрями інвестування економіки України в післявоєнний період

Сфера інвестицій	Характеристика
Транспорт	На реконструкцію потрібно \$73,8 млрд, з яких \$8,9 млрд - термінові. Завдані збитки становлять 29,9 млрд доларів. 8699 км національних і 7619 км регіональних і сільських доріг, 3,5 мільйона квадратних метрів мостів, 1119 км залізниць, 93 залізничні станції, 6372 квадратних метри залізничних мостів, 392843 приватних автомобілів, 16 аеропортів і 850 одиниць міського громадського транспорту були пошкоджені або знищені.
Розмінування	Вартість перевищить \$73,2 млрд. У найближчій перспективі необхідно виділити 11 мільярдів доларів на обладнання та навчання, дослідження та розмінування. Очищення території країни, ймовірно, триватиме десятиліттями, базуючись на досвіді інших країн. Витрати на демонтаж якірних і плавучих мін у Чорному морі поки не розраховані. За підрахунками Державної служби з надзвичайних ситуацій і МВС, радіоактивним зараженням може бути охоплено 13% території України.
Житло	Потреби у відновленні становлять 69 мільярдів доларів США, у тому числі 33,1 мільярда доларів США на термінові потреби для надання тимчасового житла для ВПО, підготовки до зими та ремонту частково пошкоджених житлових будинків. Загальна сума збитків становить 39,2 мільярда доларів. Пошкоджено близько 817 тис. житлових будинків, 38% з яких ремонту не підлягають. Найбільше постраждали житлові будинки.
Торгівля і промисловість	Потреби на реконструкцію оцінюються в 20,8 мільярда доларів США, з яких 6,6 мільярда доларів США терміново потрібні державним і приватним структурам. Це одна з галузей, які найбільше постраждали від війни через руйнування металургійних заводів у Донецькій області (майже 10% від загального збитку), пошкодження та руйнування 2900 магазинів, торгових центрів та родовищ. Загальні збитки склали 47,5 млрд дол. Понад 80% потреб припадає на реконструкцію та модернізацію будівель, обладнання та інвентарю.
Соціальний захист	Потреби галузі становлять 20,6 млрд дол. Більшість із них припадає на поточні видатки на соціальні виплати та послуги вразливим верствам населення. Для відновлення робочих місць і повернення втраченої робочої сили потрібні значні витрати. Збитки в секторі в розмірі 50,6 мільярда доларів пов'язані з втратою роботи та доходів домогосподарств, зростанням рівня бідності та збільшенням витрат на програми соціальної допомоги.
Аграрний сектор	Потреби державного сектора на реконструкцію становлять 18,7 мільярда доларів. У найближчі роки приватним фермерам доведеться інвестувати значно більше своїх ресурсів. До переліку найневідкладніших інвестицій на суму 10 млрд доларів увійшли відновлення пошкоджених активів, допомога у відновленні виробництва шляхом забезпечення ліквідності та відновлення роботи державних органів. Загальна сума збитків становить 28,3 млрд доларів. Збитки передбачають знищення техніки та обладнання, складських приміщень, худоби та багаторічних насаджень, розкрадання ресурсів і продукції, необхідність рекультивациі сільськогосподарських угідь.
Охорона здоров'я	Потреби у відновленні у розмірі 15,1 мільярда доларів США включають витрати на будівництво нової інфраструктури, негайну реконструкцію частково пошкоджених об'єктів і розширення реабілітаційних послуг і служб психічного

Продовження додатку Б

Продовження табл. Б.1

	здоров'я в Україні. Необхідно завершити оцінку потреб, терміново потрібно 1,2 мільярда доларів. Орієнтовні збитки у розмірі 6,4 мільярда доларів США включають витрати на розчищення сміття та знесення зруйнованих об'єктів, втрату доходу для приватних постачальників послуг, втрату фінансування для установ та додаткові втрати для охорони здоров'я.
Енергетичний сектор	Потреби на відновлення державного сектора становлять 10,4 млрд доларів США, з яких 7,3 млрд доларів США є терміновими. Він включає необхідність закриття дефіциту ліквідності "Укренерго" в розмірі 2,6 млрд доларів і потребу НАК "Нафтогаз України" у закупівлі газу на опалювальний сезон у розмірі 5 млрд доларів за середньою ціною закупівлі 1000 доларів США за 1000 кубометрів. Збитки оцінюються в 11,7 мільярда доларів, включаючи збитки в енергетичному секторі (1,4 мільярда доларів), централізованому тепlopостачанні (0,7 мільярда), газопостачанні (0,5 мільярда), транспортному паливі (0,4 мільярда) і видобутку вугілля (0,11 мільярда).
Освіта	Потреби становлять понад 9,2 мільярда доларів, з яких 2,8 мільярда – термінові. Ці потреби включають реконструкцію відповідно до нових стандартів безпеки та надання проміжних і довгострокових освітніх послуг. Сектор зазнав збитків на 3,4 мільярда доларів. Постраждали 1885 навчальних закладів, 178 з яких були зруйновані. Найбільших втрат зазнали на сході країни – у Харківській, Донецькій та Луганській областях. Це торкнулося майже 1 мільйона учнів та студентів цих регіонів.
Фінансовий сектор та банки	Потреби на реконструкцію становлять 8 мільярдів доларів, з яких 6,4 мільярда – термінові. У першу чергу це резерви під кредитні збитки та витрати на відновлення інфраструктури. Потенційні збитки банків оцінюються в 8,1 мільярда доларів США з обмеженими даними щодо небанківських фінансових установ. Знадобиться багато місяців, щоб справжній масштаб шкоди фінансовому сектору став повністю очевидним або піддавався кількісному вимірюванню.

Джерело: Investment portal InVenture. 2022. URL: www.inventure.com.ua